

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Haridusinnovatsioon

Monika Ristmäe

EESTIS TEGUTSEVATE HARIDUSALGATUSTE KAARDISTUS
OTSINGUPÕHISE INFOSÜSTEEMI LOOMISEKS

magistritöö

Juhendaja:
Silver Sillak, MSc

Tartu 2020

Resümee

Eestis tegutsevate haridusalgatuste kaardistus otsingupõhise infosüsteemi loomiseks

Eestis on tegutsemas rohkelt erineva missiooniga nii rohujuure tasandilt võrsunud kui ka riiklikul initsiatiivil loodud haridusalgatusi, mis keskenduvad teatud hariduslike probleemkohtade leevendamisele, toetades õppeasutusi nende eesmärkide saavutamisel ja üldise koolikultuuri edendamisel ning riiki reformide elluviimisel. Samas puudub valdkonna vähese uurimise tõttu süsteemne ja sisuline ülevaade, milliste haridusalgatustega on Eesti õppeasutustel võimalik koostööd teha ning milliseid valdkondi ja sihtrühmi algatused oma tegevustega enim toetavad. Käesolevas kombineeritud kaardistusuurimuses kasutati ankeetküsitlust, millega uuriti erinevate tunnuste lõikes 28 haridusalgatusi, eesmärgiga need sisendi andmiseks praktilise algatusi koondava tööriista loomiseks süsteemselt kaardistada. Uurimuse tulemusel on antud esmane ülevaade Eesti haridusalgatustest erinevate vormiliste (tegevuspiirkond, kujunemine, juriidiline vorm, rahastus, võrgustiku suurus, maksumus, liitumine ja koostöö kestus) ning sisuliste (teemavaldkond, eesmärk, sihtrühm, kommunikatsioon, peamised tegevused ja teaduspõhisus) tunnuste lõikes. Uurimistulemuste põhjal on järeldatud, et nimetatud tööriista lahendusena on otstarbekaim välja töötada otsingupõhine infosüsteem ning loomisel keskenduda kahele põhilisele tunnusele: tegevusvaldkonnale ja sihtrühmale. Nende tunnuste alusel on haridusalgatusi kõige otstarbekam üksteisest eristada, kuivõrd tunnused määravad suuresti haridusalgatuste põhilise olemuse ja tegevusulatuse.

Märksõnad: haridusalgatused, haridusinnovatsioon

Abstract

Overview of Estonian educational initiatives for designing a search-based information system

There are currently many various educational initiatives operating in Estonia, emerged from the grass-root level, but also initiated and created by the public sector institutions. Different initiatives are focusing on broad spectrum of educational issues and gaps, offering support to educational institutions fulfilling their goals and carrying out state-guided reforms, but also enhancing educational culture in general. Despite their wide-spread activities, due to lack of research on that field, there is incomplete understanding and insufficient systematic overview of educational initiatives to choose and pick from: which issues are most commonly addressed and which groups are targeted by their activities. In this mixed research survey study, a questionnaire was used to map 28 different educational initiatives by different theoretical and practical attributions, which formed an input for a practical tool to establish an understanding of educational initiative landscape. Research offers a primary overview of Estonian educational initiatives by their different formal attributions (area of operation, formation, juridical status, financing, network size, membership fees, accession standards and duration of cooperation programs) and substantive attributions, describing their practical activities (subject field, purpose, target group, communication, primary activities and scientific basis). Research found, that the most expedient and efficient form of potential practical tool to aggregate different initiatives would be a search-based information system, which could be created on two main characteristics: on subject field and target group. Differentiation by these characteristics seem to be most rational, since they offer the most comprehensive overview of the substance and operational range.

Keywords: educational initiatives, educational innovation

Sisukord

Sisukord.....	4
Sissejuhatus	6
1. Teoreetiline raamistik.....	8
1.1. Sotsiaalse innovatsiooni teooria	8
1.2. Võrgustikuteooria	10
1.3. Teoreetilise raamistiku sidumine uurimistöö eesmärkidega.....	12
2. Metoodika.....	17
2.1. Valim	17
2.2. Andmete kogumine.....	20
2.3. Andmete analüüs	21
3. Tulemused	21
3.1. Haridusalgatuste taustandmed	21
3.1.1. Asutamisaasta	21
3.2. Haridusalgatuste vormi iseloomustavad tunnused	22
3.2.1. Tegevuspiirkond, kujunemine ja juriidiline vorm	22
3.2.2. Rahastus	24
3.2.3. Võrgustiku suurus	26
3.2.4. Maksumus, liitumistingimused ja koostöö kestus	27
3.3. Haridusalgatuste sisu iseloomustavad tunnused.....	28
3.3.1. Teemavaldkond, eesmärk ja teaduspõhisus	28
3.3.2. Sihtrühm.....	29
3.3.3. Peamised tegevused ja kommunikatsioon.....	31
4. Arutelu ja järeldused	32
4.1. Tulemuste kokkuvõttev arutelu	32
4.2. Võimalikud lahendused tööriista loomiseks.....	34
4.3. Tunnuste asjakohasus haridusalgatuste liigitamisel	36
4.4. Uurimistöö rakenduslikkus, piirangud ja edasiarendused	38
Tänu sõnad	40
Autorluse kinnitus	41
Kasutatud kirjandus.....	42
Lisa 1. Küsimustiku kaaskiri	
Lisa 2. Ankeetküsimustik	

Lisa 3. Küsimuste seos teooriaga

Lisa 4. Haridusalgatuste kodulehed ja meiliaadressid

Sissejuhatus

Tänases Eestis, nagu paljudes teistes maailma riikides, pööratakse aina kõrgenevate ootuste tõttu haridussüsteemile järjest enam tähelepanu hariduse kaasajastamisele. Haridussektori on surve alla asetanud eelkõige kiired arengud haridusvälises maailmas, nagu globaliseeruv majandus, tehnoloogia areng ja muutused tööturul (Heidmets & Slabina, 2017). Sellest tulenevalt vajavad aineteadmiste ja -oskuste kõrval rohkem arendamist ka aineülesed ja aineid läbivad oskused, nagu „kommunikatsiooni- ja koostööoskused, oskus teadmisi kriitiliselt valida ja kasutada ning teha informeeritud otsuseid, suutlikkus töötada erinevates keskkondades ja koos teiste valdkondade esindajatega” (HTM, TLÜ, & TÜ, 2017a, lk 2) – teisisõnu 21. sajandi teadmised ja oskused (Battelle for Kids, 2019). Loetletud pädevused lahknevad aga nendest, mida arendatakse traditsioonilise õpikäsituse rakendamisel, mistõttu on võetud eesmärgiks õpikäsituse muutmine (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014; Vinter, 2017).

Seega on ühiskonnas levinud mõistmine, et kirjeldatud olukorraga toimetulekuks vajatakse haridusvaldkonnas muutusi ja uuendusi (HTM, TLÜ, & TÜ, 2017b). Kuigi üks enamlevinud viise uuendusi ellu viia on läbi riiklike reformide, siis on väidetud, et nende efektiivne rakendamine on erinevatele osapooltele problemaatiline ning planeeritud muutused jäävad tihti pealiskaudseks või sootuks ebaõnnestuvad (Loogma, 2012; Tafel-Viia, Loogma, Lassur, & Roosipõld, 2012). Riiklikele reformidele alternatiivne viis haridusvaldkonnas muutusi ellu viia on läbi erinevate haridusalgatuste. Olenevalt oma fookusest, toetavad algatused õppeasutusi erinevate teemade lõikes (näiteks kiusuennetus, digipädevused, tervisedendus jne) püstitatud eesmärkide saavutamisel ja üldise koolikultuuri edendamisel. Algatuste aktuaalsust haridusvaldkonnas demonstreerib ka Eesti ettevõtjate miljoni euro suurune panus Heateo Haridusfondi käivitamise läbi, mille kaudu toetatakse kitsaskohtadele uudseid lahendusi pakkuvaid haridusalgatusi (Kaasik, 2018).

Hoolimata haridusalgatuste päevakajalisusest ja nende olulisest rollist haridusvaldkonna innovatsiooniprotsessides ning aastate või lausa aastakümnete pikkusest tegevusest, on Eestis haridusalgatusi süsteemselt uuritud kahetsusväärsest vähe – enamasti on korraldatud algatuste pakutavaid lähenemisi või programme puudutavaid mõju-uuringuid (Ertel, 2018; Rüütel, 2019; Trummal, 2019; Tärk, 2015) ning haridusalgatuste kaardistust ei ole seni veel läbi viidud. Seetõttu valitseb terminoloogiline ja tüpoloogiline segadus ning puudub süsteemne ülevaade, kui palju ja milliste tunnustega haridusalgatusi Eestis tegutseb. Nii uute haridusalgatuste aktiivne loomine (Torm & Eisenschmidt, 2016) kui olemasolevatest ülevaate

puudumine, on omakorda viinud juba aastaid kestva olukorrani, kus eeskätt õppeasutustel on algatuste maastikul keeruline orienteeruda (Huvitav Kool, 2016). Näiteks valmistab raskusi asjaolu, et õppeasutused on “üleküllastunud erinevatest pakkumistest osaleda ühes või teises programmis” (Huvitav Kool, 2016, para 9), kuid paralleelselt puudub neil liigipäas terviklikule informatsioonile, mis aitaks just iga konkreetse asutuse eesmärkidest ja vajadustest tulenevalt, teha kerge vaevaga kaalutletud valik parima võimaliku koostööpakkumise kasuks (Huvitav Kool, 2016). Kuna erinevates vormides koostööd peetakse haridussüsteemi edu aluseks (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014), on siinkohal oluline ka, et omavaheliseks koostööks võimaluste leidmine ei oleks potentsiaalsetest partneritest ülevaate puudumise tõttu haridusalgatustele liialt keeruline.

Eelnevalt tõstatatud probleemide võimaliku lahendusena nähakse praktilise tööriista loomist, mis koondaks endas Eestis tegutsevad haridusalgatused (Huvitav Kool, 2016). Tööriista loomisest, mis suunaks õppesasutusi algatuste maastikul orienteerumisel, räägiti juba 2016. aastal, kui Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) algatuse Huvitav Kool eestvedamisel korraldati samal eesmärgil juba teine programmpõhiselt koolikultuuri arendavate haridusalgatuste kohtumine (Huvitav Kool, 2016; Tamm, 2016). Koostöös leiti, et praktiline tööriist, näiteks valijakompassi laadne, oleks õppeasutustele kasulik, et lähtuvalt oma arengukohtadest, eesmärkidest, vajadustest ning eripäradest, valida suure vaevata just endale sobivad koostöövõimalused (Huvitav Kool, 2016). Lisaks tooks antud tööriist välja valdkonnad, mis on hetkel veel haridusalgatuste poolt katmata ning oleks tõhusaks abivahendiks algatuste vahelise koostöö soodustamisel (*Ibid.*), et saaksid tekkida süsteemsed ja ulatusliku mõjuga võrgustikest koosnevad võrgustikud (Veugelers & O’Hair, 2005).

Lähtuvalt kirjeldatud probleemidest ja vajadustest, on magistritöö eesmärk kaardistada Eestis tegutsevad haridusalgatused, süstematiseerida need asjakohaste tunnuste alusel ning anda kogutud andmete põhjal sisend kirjeldatud praktilise tööriista valmimisele. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused: 1) Milliste tunnuste alusel on otstarbekas liigitada Eestis tegutsevad haridusalgatused?; 2) Kuidas kogutud andmete põhjal töötada välja praktiline tööriist õppeasutustele arengu- ja koostöövõimaluste leidmiseks ja valimise hõlbustamiseks?

Magistritöö koosneb neljast osast. Esimene, teoreetiline osa, on jaotatud kolmeks alapeatükiks, milles antakse ülevaade uurimuse seisukohalt kahest olulisest lähenemisest – sotsiaalse innovatsiooni teooriast ja võrgustikuteooriast. Nendest käsitlustest ja töö eesmärkidest tulenevalt, esitatakse haridusalgatuste uurimiseks ja paremaks mõistmiseks tüpoloogia. Töö teine osa annab ülevaate uurimisviisist ja -meetoditest, valimist ning andmete

kogumise ja analüüsimise protseduurist. Kolmandaks esitatakse kogutud ja analüüsitud andmete põhjal uurimistulemused. Viimane osa keskendub saadud tulemuste arutelule ja uurimisküsimustele vastamisele.

1. Teoreetiline raamistik

Uurimistöös on haridusalgatusi käsitletud lähtuvalt Loogma, Tafel-Viia ja Ümarik (2013) lähenemisest sotsiaalse innovatsiooni teooriale ja de Lima (2010) poolt kirjeldatud võrgustikuteooriast, mille kujul on tegemist kahe uudse ja võrdlemisi sarnase lähenemisega, mis võimaldavad haridusalgatusi süsteemsemalt mõista, kaardistada ja liigitada.

1.1. Sotsiaalse innovatsiooni teooria

Üks aktuaalne ja viimastel aastakümnetel ühiskonnas laialdast rakendust leidnud lähenemine haridusuuenduste elluviimiseks on sotsiaalse innovatsiooni teooria (Loogma, 2012; Loogma *et al.*, 2013). Selle ulatusliku leviku üheks ajendiks on olnud olukorrad, kus juhtimistasanditelt algatatud reformid on osutunud ebaefektiivseteks ning üleilmsete muutuste tõttu kerkinud üha suuremad ja keerulisemad sotsiaalsed probleemid, eeldavad endisest tõhusamaid lahendusi ja ressursside paremat haldamist (Loogma, 2012). Mõiste laiaulatuslik kasutamine on aga viinud selle mitmetähendusliku ja kohati sisutu tarvitamiseni (*Ibid.*). Samuti on tekitanud sotsiaalse innovatsiooni määratluse varieeruvust asjaolu, et seda on läbi aja käsitletud erinevate distsipliinide poolt erisuguselt (Loogma, 2012; Edwards-Schachter & Wallace, 2017).

Loogma (2012) on enamkasutatavate käsituste ühisosadele tuginedes defineerinud sotsiaalset innovatsiooni kui protsessi, “mis (1) sisaldab muutusi, mis vastavad sotsiaalsetele vajadustele paremini kui varasemad lahendused; (2) toob kaasa muutuse sotsiaalsetes praktikates; (3) suurendab ühiskonna ja kogukonna kollektiivset võimekust ning asjaosaliste tegutsemisvõimet; (4) loob sotsiaalset lisaväärtust ja suurendab seega sotsiaalset jm võimekust” (lk 130). Nimetatud ühisosade alusel on määratletud ka sotsiaalset innovatsiooni iseloomustavad tunnused. Järgnevalt tuuakse välja neid tunnuseid koondav sotsiaalse innovatsiooni mudel (tabel 1), mida saab kasutada tööriistana erineva olemusega haridusuuenduste mõistmisel ja analüüsimisel.

Tabel 1. Sotsiaalse innovatsiooni mudel (Loogma *et al.*, 2013)

Tunnused	“Muutusprotsessi olemus”	
	“Alt-üles” sotsiaalne innovatsioon	“Ülalt-alla” sotsiaalne innovatsioon
Tekkepõhjused	Rohujuure tasandilt võrsunud uudsed ideed; oht või kriis	Riiklikul tasandil ellu kutsutud reform, poliitiline algatus või süsteemne muudatus
Eesmärgid	Rohujuure tasandil tekkinud algatuste institutsionaliseerimine	Süsteemsete ja jätkusuutlike muutuste käivitamine
Muutuse mehhanismid	Õppimine, suhtlemine, läbirääkimised	Võimestamine ja kollektiivne õppimine
Sotsiaalsed tulemused	Ametlike organisatsioonide asutamine, regulatsioonid, sanktsioonid	Jagatud arusaamade, käitumisharjumuste ja väärtuste arenemine
Sotsiaalne väärtus	Ebasoodsas olukorras olevate sotsiaalsete rühmade võimestamine, õiglasem ressursside ja võimu jagamine	Indiviidide kollektiivse tõhususe ja tegutsemise kvaliteedi tõus, sünergia loomine, uued toimetulekustrateegiad

Esimese tunnuseks toovad autorid välja sotsiaalse innovatsiooni tekkepõhjused (ingl *logic of emergence*). Sotsiaalne innovatsioon saab enamasti alguse mingisugusest sotsiaalsest vajadusest või nõudlusest. See võib kujuneda ka reaktsioonina ohule või kriisile ning olla ajendatud uudsetest ideedest või kodanikuaktiivsusest. Samuti võivad sotsiaalse innovatsiooni tekkimise impulsiks olla teised ühiskonnas aset leidvad uuendused, struktuurimuudatused või reformid. (Loogma *et al.*, 2013)

Teiseks sotsiaalse innovatsiooni tunnuseks on eesmärgid (ingl *goals*). Sotsiaalse innovatsiooni keskseks eesmärgiks saab pidada sotsiaalsete probleemide lahendamist ja sotsiaalsete vajaduste rahuldamise parandamist. Muudatusprotsessi olemusele vastavalt võib sihiks olla uute sotsiaalsete praktikate seadustamine, näiteks läbi võimuharjumuste mõjutamise, või reformiga kaasnevate muutuste süsteemne ja jätkusuutlik rakendamine. (*Ibid.*)

Kolmandaks tunnuseks on muutuste mehhanismid (ingl *change mechanisms*), mille all mõeldakse sotsiaalse innovatsiooni toetamise ja rakendamise viise. Sotsiaalsetel mehhanismidel on uuenduste protsessis vahendav roll, mõjutades sotsiaalseid praktikaid, käitumisharjumuste kujunemist ja muutumist ning algsete uuendusideede modifitseerimist. Sotsiaalse innovatsiooni mehhanismide hulka kuuluvad näiteks suhtlemine, reflekteerimine, õppimine ja teadmiste jagamine, aga ka mentorlus, koolitused ja muud osalustegevused. Olenevalt kontekstist võib suhtlemine ja õppimine omakorda väljenduda mitmesugustes

vormides, nagu erinevat liiki võrgustikud, kogukonnad, töörühmad ja projektid. (Loogma *et al.*, 2013)

Neljanda tunnusena tuuakse välja sotsiaalsed tulemused (ingl *social implications*). Üks olulisematest sotsiaalse innovatsiooni tulemustest on muutused ja uuendused ühiskonna igapäevases toimumiskultuuris – näiteks uute väärtuste, mõttemustrite, tõekspidamiste ja käitumisharjumiste kujunemine. Teiseks oluliseks aspektiks peetakse muutunud sotsiaalsete praktikate seadustamist, mille all mõeldakse uusi legitiimseid sotsiaalseid struktuure ja institutsioone ning erinevaid regulatsioone ja sanktsioone. (*Ibid.*)

Viiendaks tunnuseks loetakse sotsiaalset väärtust (ingl *social gain/benefit*). Sotsiaalse innovatsiooni eelduseks on teatav eelnevast tõhusam sotsiaalset väärtust pakkuv tulemus. Selleks võib olla näiteks erinevate ühiskonnagruppide toetamine, sotsiaalsete suhete ja koostöövormide tugevdamine või tekkimine, uute organisatsioonide või institutsioonide kujunemine, kollektiivse võimekuse ja süsteemi tõhususe kasv, uute toimetulekustrateegiade esiletõus ning ressursside õiglasem jaotamine. (*Ibid.*)

1.2. Võrgustikuteooria

Viimase paarikümne aasta jooksul on ilmunud arvukalt uuringuid, mis rõhutavad võrgustike olulisust haridusuuenduste elluviimisel (McCormick, Fox, Carmichael, & Procter, 2011; OECD, 2003; Veugelers & O'Hair, 2005). Eestis on koostöövõrgustike loomist haridusvaldkonnas uurinud lähiajal näiteks Tafel-Viia jt (2012), Eisenschmidt ja Niglas (2014), Pedaste jt (2014), Pedaste, M., Pedaste, K., Murakas ja Lukk (2015) ning Sellenberg (2017). Sellest hoolimata on võrgustiku mõistet kasutatud väga erinevatel viisidel ning sageli pole selge, mida see täpselt tähendab. De Lima (2010) sõnul võib see viia olukorrani, kus mõiste kaotab igasuguse tähenduse ning taandub pelgalt populaarseks sõnakõlksuks, millel pole mingit praktilist kasutust.

Probleemist tulenevalt on de Lima (2010) loonud empiirilistest uurimustest saadud andmetele toetudes raamistiku sobivate terminite ja kriteeriumitega haridusvõrgustike süsteemsemaks ja analüütilisemaks kirjeldamiseks. Selle kohaselt toob autor välja tunnused ja nende tüübid teoreetiliste äärmuste näol, mille ulatuses võivad erinevad haridusvõrgustikud erinevatel ajahetkedel varieeruda.

Kujunemise (ingl *genesis*) tunnuse all viidatakse haridusvõrgustike loomise ja nendega liitumise taga olevatele põhjustele ja motivatsioonile. Eristatakse kahte tüüpi võrgustikke: ühed, mis on võrsunud spontaanselt rohujuure tasandilt ehk “alt-üles” põhimõttel ning teised,

mis on loodud riiklikul tasandil reglementide teostamise vahenditena ehk “ülalt-alla” põhimõttel. (de Lima, 2010)

Tabel 2. Haridusvõrgustike tunnused ja tüübid (de Lima, 2010)

Tunnus		Tüübid
Kujunemine		rohujuure tasandilt spontaanselt võrsunud
		riiklikul tasandil reglementide teostamise vahendina loodud
Koosseis		üksikisikutest koosnev
		kollektiividest, organisatsioonidest, institutsioonidest koosnev
Struktuur	tihedus	tihe
		hõre
	tsentraliseeritus	tsentraliseeritud
		detsentraliseeritud
	seotus	tugevalt seotud
		killustunud
Eesmärgid		ühes valdkonnas tegutsevad ja ühele eesmärgile orienteeritud
		laiaulatuslikumalt mitmele eesmärgile orienteeritud
Efektiivsus		efektiivne
		ebaefektiivne
Dünaamilisus		eesmärgipärane juhitud muutumine või arendamine
		juhuslik vabatahtlikkuse alusel muutumine või arenemine

Koosseisu (ingl *composition*) tunnuse kohaselt eristatakse üksikisikutest koosnevaid võrgustikke ning kollektiividest, organisatsioonidest ja institutsioonidest moodustuvaid kollektiivseid võrgustikke. Kollektiivsete võrgustike erandjuhuna määratletakse ka võrgustikest koosnevaid võrgustikke ehk meta-võrgustikke (või “võrgustike-võrgustikke”). Tegelikult võivad peegeldada hästi aga koosseisult nimetatud jaotuse kombinatsioonid ehk segatüüpi võrgustikud, mis koosnevad paralleelselt indiviididest ja kollektiividest. (de Lima, 2010)

Võrgustiku struktuuri (ingl *structure*) tunnus koosneb kolmest alamkategorias: tihedus (ingl *density*), tsentraliseeritus (ingl *centralization*) ja seotus (ingl *connectedness*).

- 1) Tiheduse alusel eristatakse tiheda (ingl *dense*) struktuuriga haridusvõrgustikke, kus enamus potentsiaalseid võrgustiku liikmete vahelisi suhteid on reaalselt aktiveerunud ning hõreda (ingl *sparse*) struktuuriga võrgustikke, milles vähesed võimalikest suhtest on toimivad.

- 2) Tsentraliseerituse astme järgi saab eristada tsentraliseeritud (ingl *centralized*) ja detsentraliseeritud (ingl *decentralized*) võrgustikke. Esimeste puhul on suhted ja kommunikatsioon koondunud enamuses mõne üksiku võrgustiku liikme või rühma ümber, vastupidiselt teisele tüübile, kus ükski liige ega rühm ei ole võrdlemisi dominantne.
- 3) Seotus näitab võrgustiku üldist ühtsust. Tugevalt seotud (ingl *strongly connected*) võrgustikke iseloomustavad tugevad sidemed enamus võrgustiku liikmete vahel; killustunud (ingl *fragmented*) võrgustikke iseloomustab aga jagunemine rühmadesse, kus väikese rühma ühtekuuluvus on palju suurem, kui rühma liikmete ühtsus kogu võrgustiku või teiste rühmadega. (de Lima, 2010)

Eesmärkide (ingl *substance*) kategooriaga viidatakse võrgustiku ning selle liikmete missioonile ja väärtustele. Eesmärkide alusel jagunevad haridusvõrgustikud võrgustikeks, mis tegutsevad enamasti piiritletud valdkonnas ja mille tegevused on suuresti suunatud ühele eesmärgile (ingl *single-purpose*) ning võrgustikeks, mis haaravad mitut valdkonda ja pühendavad oma tegevuse laiaulatuslikemate eesmärkide (ingl *multi-purpose*) täitmisele. (*Ibid.*)

Efektiivsuse (ingl *effectiveness*) kohaselt saab võrgustikud jagada efektiivseteks (ingl *effective*) ehk oma püstitatud eesmärgi täitnud ning ebaefektiivseteks (ingl *ineffective*) ehk oma eesmärgi saavutamisel ebaõnnestunud võrgustikeks. (*Ibid.*)

Dünaamilisuse (ingl *dynamics*) all mõeldakse võrgustiku pideva muutus- või arenguprotsessi olemust. Seejuures eristatakse kahte äärmust: esimesel juhul on arendustegevused eesmärgipärased ja teadlikult koordineeritud ning võrgustike liikmete vahelised suhted on sihtide saavutamiseks struktureeritud (ingl *goal-directed*); teisel juhul on toimuvad muutused või arengud iseloomult juhuslikud ja vabatahtlikud ega ole strateegilised või võrgustiku eestvedaja(te) poolt juhitud (ingl *serendipitous*). (*Ibid.*)

1.3. Teoreetilise raamistiku sidumine uurimistöö eesmärkidega

Lähtuvalt Loogma jt (2013) lähenemisest sotsiaalse innovatsiooni teooriale ning de Lima (2010) haridusvõrgustike teooriast, defineeritakse haridusalgatus kui erinevaid haridusega seotud asutusi ühendavat haridusuuendusliku eesmärgiga tegevust.

Magistritöö eesmärk on Eestis tegutsevate haridusalgatuste kaardistamine ja süstematiseerimine relevantsete tunnuste alusel ning seeläbi sisendi kogumine algatusi koondava praktilise tööriista loomiseks. Eesmärgi saavutamiseks esitatakse selles alapeatükis

kaardistamise aluseks olevad tunnused jagatuna kolme kategooriasse (joonis 1). Esimene kategooria hõlmab haridusalgatuste taustandmetega seonduvaid tunnuseid, mis annavad põhilised teadmised algatuste üldise tausta ja kontaktinfo kohta. Teise kategooriasse kuuluvad haridusalgatuste vormi iseloomustavad tunnused, mis võimaldavad saada ülevaate algatuste struktuurilistest omadustest. Kolmas kategooria iseloomustab haridusalgatuste sisuli ehk tegevustega seonduvaid aspekte.

Kaardistavate tunnuste komplekteerimisel on lähtutud peamiselt neljast vaatepunktist: 1) Loogma jt (2013) määratletud sotsiaalse innovatsiooni tunnustest; 2) de Lima (2010) esitatud võrgustike tunnustest ja tüüpidest, 3) tööriista loomiseks õppeasutuste seisukohalt potentsiaalselt vajalikust informatsioonist ning 4) haridusalgatuste kaardistamiseks olulistest lisatunnustest. Lisaks on osa tunnustest olulised ka haridusalgatuste määratlemisel antud uurimistöö kontekstis ning sellest tulenevalt ka töös käsitletud populatsiooni kirjeldamisel.

Haridusalgatuste kaardistamise aluseks olevad tunnused		
Taustandmed	Haridusalgatuste vormi iseloomustavad tunnused	Haridusalgatuste sisu iseloomustavad tunnused
<ul style="list-style-type: none"> Nimi Koordineeriv organisatsioon Asutamisaasta Meiliaadress Koduleht 	<ul style="list-style-type: none"> Kujunemine Juriidiline vorm Rahastus Võrgustiku suurus Tegevuspiirkond Maksumus Liitumistingimused Koostöö kestus 	<ul style="list-style-type: none"> Teemavaldkond Eesmärk Sihtrühm Tegevused Kommunikatsioon Teaduspõhisus

Joonis 1. Haridusalgatuste kaardistamise aluseks olevad tunnused

Esimeseks sammuks haridusalgatuste uurimisel ja tööriistale sisendi andmisel on koondada haridusalgatuse puudutavad taustandmed. Sellest lähtuvalt on oluline kaardistada 1) haridusalgatuste nime; 2) koordineeriva organisatsiooni; 3) asutamisaasta; 4) meiliaadressi ja 5) kodulehga seonduv teave. Siinkohal tuleneb haridusalgatuste nimede kaardistamine otseselt töö eesmärgist ning on oluline algatuste identifitseerimiseks ja eristamiseks. Täiendavalt kogutakse tervikliku informatsiooni koondamiseks andmed ka algatuste tegevust koordineerivate organisatsioonide nimedest. Asutamisaastate kaardistamisega antakse

ülevaade haridusalgatuste loomise daatumist ning tegutsemisperioodi ulatusest. Algatuste staažikus võib osutada üheks potentsiaalselt oluliseks aspektiks mõnedele õppeasutustele koostöö valimisel, millest tulenevalt võidakse eelistada pikaajaliselt tegutsenud algatusi tänu nende aastatega kogutud kogemustele ja töökindlusele või lühiajaliselt tegutsenud algatusi tänu nende uudsetele lähenemistele ja aktuaalsusele. Meiliaadress ja koduleht on olulised algatustega kontakti loomiseks ning lisainformatsiooni hankimiseks.

Teise kategooriasse kuuluvad haridusalgatuse vormi iseloomustavad tunnused jagunevad kaheks. Esimesed neli vormi iseloomustavad tunnused – kujunemine, juriidiline vorm, rahastus ja võrgustiku suurus – on valitud sellised, mis ei ole sisendina otseselt vajalikud tööriista loomiseks, kuid aitavad paremini mõista algatuste teoreetilist tausta. Järgmised neli tunnust – tegevuspiirkond, maksumus, liitumistingimused ja koostöö kestus – on aga valitud just eelkõige Eestis tegutsevaid haridusalgatusi koondava tööriista väljatöötamise seisukohast, kuid kirjeldavad ühtlasi algatuste teoreetilisi asjaolusid.

1. Olgugi et kujunemine figureerib tunnusena mõlemas uurimuse aluseks olevas teoreetilises lähenemises, ei analüüsita siinkohal Loogma jt (2013) esitatud sotsiaalse innovatsiooni tunnusele „tekkepõhjused“ omaselt, mis olid konkreetsete haridusalgatuste tekkimise asjaoludeks või ajenditeks. Uurimistöö eesmärki silmas pidades võetakse kujunemise tunnuse kaardistamise aluseks de Lima (2010) samanimelise võrgustiku tunnuse tüübid, mida iseloomustab ka Loogma jt (2013) poolt sotsiaalse innovatsiooni mudelis välja toodud muutusprotsesside „alt-üles“ ja „ülalt-alla“ olemus. Sellest tulenevalt on haridusalgatuste geneesi uurides ja analüüsides võimalik luua arusaam, kas Eestis on suuremas ülekaalus „ülalt-alla“ ehk riigi või riiklike organisatsioonide initsiatiivil loodud algatused või on rohkem „alt-üles“ ehk rohujuure tasandilt kodanikualgatuse või vabatahtliku tegevuse raames võrsunud haridusalgatusi. Samuti saab arutleda, kas algatusi on praktikas üldse võimalik jagada kahe äärmuse vahel, kuivõrd on välja toodud, et „ülalt-alla“ ja „alt-üles“ mudelid on tihti omavahel põimunud (Anderson 2010; de Lima 2010; McLaughlin 2008).
2. Juriidilise vormi all uuritakse, milliste õiguslike vormidena haridusalgatused Eestis tegutsevad. Seejuures on oluline täpsustada, et haridusalgatuse juriidilise vormina käsitletakse töös algatuse tegevust koordineeriva organisatsiooni juriidilist vormi. Tunnus võimaldab luua õiguslikust vormist lähtudes teoreetilise jaotuse, kui palju ning milliseid haridusalgatusi Eestis eksisteerib. Samuti on see tunnus oluline valimi

määratlemisel, sest antud töös uuritakse haridusalgatusi, mille tegevus on mittetulunduslik ehk mille peamine eesmärk on sotsiaalne kasu mitte majanduslik tulu.

3. Rahastuse tunnus kirjeldab, millistest vahenditest ja mitmest erinevast allikast haridusalgatuse tegevusi rahastatakse. Seega võimaldab rahastusallikate kirjeldus luua ülevaate Eesti haridusalgatuste rahastamise üldisest loogikast.
4. Võrgustiku suurust iseloomustab võrgustiku liikmeteks olevate õppeasutuste arv. Eesmärk on uurida, kuidas jaotuvad haridusalgatused liikmete arvu poolest – näiteks mis on keskmine liitunute arv ning kui suur on liikmete poolest kõige suurem ja kõige väiksem algatus?
5. Haridusalgatuste tegevuspiirkonda on kaardistatud valimi määratlemiseks, millest tulenevalt keskendutakse laiaulatuslikumalt tegutsevatele ehk üleriigilistele või vähemalt kahes maakonnas baseeruvatele haridusalgatustele, mis oleksid kättesaadavad suurele enamusele koolidest ja lasteaedadest üle Eesti.
6. Maksumuse all mõeldakse algatusega liitumise ja/või selle tegevustes osalemise eest oodatavat tasu. See on oluliseks informatsiooniks õppeasutustele, andes muuhulgas teoreetilise ülevaate, kui paljud Eestis tegutsevad algatused on oma sihtrühmale tasuta ja kui paljud tasulised.
7. Liitumistingimuste tunnuse all käsitletakse neid toiminguid, mida tuleb sooritada haridusalgatusega liitumiseks või selle tegevusega ühinemiseks. Selle tunnusega kogutud teadmine oleks eelkõige oluline algatustega koostööd kaaluvatele või soovivatele õppeasutustele, samas võimaldades üldiselt kaardistada põhilised tegevused ja tingimused, mida enamasti liitumiseks sooritama peab.
8. Koostöö kestus tähendab haridusalgatuse ja selle sihtrühma vahelise koostöö ajalist pikkust. See võib olla vajalik teadmine õppeasutusele, andes paralleelselt ülevaate, kui kaua enamasti Eestis tegutsevate haridusalgatuste puhul koostöö sihtrühmaga kestab või kas koostöö on ajaliselt piiritletud. Lisaks annab see vastuse küsimusele, kas antud valimi ulatuses on Eestis rohkem lühiajalist või pikemalt toimivat koostööd.

Haridusalgatuse sisu iseloomustavaid tunnuseid, mis moodustavad kolmanda kategooria, pakutakse välja kuus: teemavaldkond, eesmärk, sihtrühm, tegevused, kommunikatsioon ning teaduspõhisus. Loetletud tunnuste kaardistamine pakub sarnaselt teises kategoorias nimetatud viimasele neljale tunnusele eelkõige vajalikku teavet tööriista loomiseks, ent võimaldab saada ka teoreetilist informatsiooni Eestis haridusalgatuste maastikul valitsevast hetkeolukorrast.

1. Ehkki haridusalgatused tegutsevad haridusvaldkonnas, keskenduvad need samas erinevatele teemadele ja probleemkohtade lahendamisele. Sellest tulenevalt on tähtis

uurida, millistes teemavaldkondades algatused tegutsevad ning milline on seejuures valdkonnapõhine jaotus. Teemavaldkonna tunnuse kaardistamine on ühest küljest oluline tööriista rajamiseks, mille abil õppeasutused või muu sihtrühm saab leida just nendele vajaminevate teemade lõikes tegutsevad haridusalgatused. Teisalt on tunnus oluline hindamaks, milliste teemadega oleks hariduses vaja enam tegeleda ning millised teemad on juba haridusalgatuste poolt suuresti kaetud (Huvitav Kool, 2016).

2. Eesmärgi tunnus väljendab haridusalgatuse missiooni ja sihti – sellega antakse ülevaade, millistele arengutele või hariduslikule innovatsioonile algatused keskenduvad. Eesmärk kajastub ühtlasi samanimelise tunnusena nii eelnevalt välja toodud sotsiaalse innovatsiooni mudelis kui ka võrgustike tunnuseid ja tüüpe koondavas raamistikus. Kuivõrd Loogma jt (2013) sotsiaalse innovatsiooni mudelis kirjeldatakse eesmärgi tunnust ühelt poolt pigem formaalsest ning teisalt rakenduslikust vaatepunktist, siis tööriista seisukohast on käesolevas töös kirjeldatava tunnusega keskendunud haridusalgatuste konkreetsete sisuliste eesmärkide kaardistamisele, mis oleks otstarbekas abistamaks õppeasutusi endale sobilikuma valiku tegemisel. Küll saab analüüsida haridusalgatuste eesmärke de Lima (2010) neljanda tunnuse järgi, mille kohaselt on võrgustikel kas üks kindlapiiriline eesmärk või mitu erinevat laiemat eesmärki. Sellest tulenevalt on võimalik luua ülevaade, milline on Eestis tegutsevate haridusalgatuste jaotumus kirjeldatud tüüpide lõikes.
3. Sihtrühm, kellele erinevate haridusalgatuste tegevused on suunatud, on varieeruv ja mitmekesine. Sellest tulenevalt on tunnuse uurimine oluline õppeasutuste ja teiste huviliste perspektiivist, et koostöö võimalikkuse huvides omada teavet, kas algatuse sihtrühm ühtib nende vajadustega. Haridusalgatuste sihtrühma kaardistamine kooliastmete või õppeasutuste ning nendega põhiliselt seotud olevate indiviidirühmade kaupa, annab lisaks tööriista loomisesse panustamisele informatsiooni ka sellest, kellele on enamike algatuste tegevused suunatud ning millistele sihtrühmadele on algatusi vähem. Samuti saab tunnust uurides anda ülevaate haridusalgatuste sihtrühmade ulatusest ning teha üldistusi, kas Eestis tegutsevad algatused on suunitletud pigem kitsale või laiemale sihtrühmale.
4. Tegevuste tunnusega soovitakse välja selgitada, millised konkreetsed toimingud kirjeldavad haridusalgatuste töö sisu. See tunnus põhineb oma olemusel Loogma jt (2013) sotsiaalse innovatsiooni tunnusel „muutuste mehhanismid“, millega tuuakse välja erinevad innovatsiooni rakendamise viisid. Tunnuse uurimine on vajalik, omades olulist infotmatsiooni õppeasutustele, milliste tegevuste läbi algatused oma eesmärke

täidavad ning seega millistes tegevustes osalemist nendele kui sihtrühmale ühelt poolt pakutakse, aga teisalt oodatakse. Samuti annab tunnus teoreetilise sisendi haridusalgatuste kaardistuse loomisel, andes ülevaate nende põhitegevustest.

5. Kommunikatsiooni tunnuse all vaadeldakse haridusalgatuse ja selle sihtrühma vahelise suhtluse viisi ja tihedust. Sellest tulenevalt uuritakse ühelt poolt, kas algatused suhtlevad sihtrühmaga üksnes internetipõhiselt või ka vahetult lävides. Teisalt kaardistatakse suhtluse tihedus suhtlusviiside lõikes, mis võib luua sihtrühmale parema mõistmise potentsiaalse koostöö iseloomust ja samuti võimalikest ootustest nendele kui osapooltele. Samas iseloomustab kommunikatsiooni tunnus ka üldist suhtlemise intensiivsust ning annab teoreetilise pildi haridusalgatuste suhtlusloogikast.
6. Õppeasutustele võib osutada haridusalgatuse valimisel oluliseks teguriks nende teaduspõhisus. Ajendatult tööriistale sisendi andmisega seotud praktilisest vajadusest kui ka teoreetilise ülevaate loomisest, uuritakse kui palju teadusel põhinevaid ja/või tõenduspõhiseid algatusi Eestis tegutseb. Hoolimata sellest, et tunnuse valimisel lähtuti suuresti de Lima (2010) võrgustiku tunnusest „efektiivsus“, siis ei ole sarnaselt autorile töö eesmärgiks analüüsida haridusalgatuste tulemuslikkust ega teha kogutud andmete põhjal järeldusi nende efektiivsuse kohta. Lähtuvalt eesmärgist kaardistatakse, kui paljude algatuste programmide mõju on nende endi sõnul tõendatud ja/või kui paljud põhinevad oma tegevusega erinevatel teaduslikel asjaoludel.

2. Metoodika

Eestis tegutsevatest haridusalgatustest ülevaate loomiseks on uurimismeetodina kasutatud kaardistusuurimust (ingl *survey*), millega üritatakse välja selgitada tegelikkuses esinevad asjaolud ning koguda andmed mingisuguse nähtuse, antud uurimuse puhul haridusalgatuse, kirjeldamiseks (Virkus, 2010). Ulatusliku ja mitmetahulise uurimisprobleemi laiemaks ja sügavamaks mõistmiseks, otsustati töös kasutada kombineeritud uurimisviisi, mille alusel sobitati omavahel kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimistöö elemente (Õunapuu, 2014).

2.1. Valim

Magistritöös keskendutakse haridusalgatuste uurimisele. Kuna Eesti haridusmaastikul on väga palju erinevaid algatusi, kasutatakse populatsiooni kirjeldamiseks teooriast ja praktilistest

vajadustest lähtuvalt järgmisi kriteeriume: 1) algatus on koosseisult kollektiivne või segatüüpi (de Lima, 2010); 2) algatusega liitumine on vabatahtlik; 3) algatuse tegevus on mittetulunduslik; 4) algatuse tegevuspiirkond hõlmab kogu Eestit või vähemalt kaht maakonda ning 5) algatus pakub programmi või mingit muud sisulist koostöövormi ning võimaldab sihtrühmale nende tegevustega liitumist. Põhjusel, et uurimuses on kaardistatud kirjeldatud kriteeriumite alusel määratletud üldpopulatsioon, saab väita, et töös on kasutatud kõikset valimit (Rämmer, 2014).

Valim komplekteeriti Google otsingumootori vahendusel 2019. aasta aprillis ning seda täiendati 2020. aasta märtsis. Valimi moodustamisel kasutati järgmiseid teemakohaseid märksõnu: „haridusalgatus“, „haridus algatus“, „haridusvõrgustik“, „haridus võrgustik“, „haridusprogramm“, „haridusprojekt“ ja „kooliarendusprogramm“. Otsinguga tuvastatud haridusalgatuste kodulehtedel olevat informatsiooni analüüsi ning hinnati selle sobivust valimi määratlemiseks esitatud kriteeriumitega. Analüüsi tulemusel selekteeriti algselt 52 haridusalgatus, millele esindajatele saadeti kutse täita ankeetküsimustik ja sellega uurimuses osaleda. Siinjuures on oluline märkida, et kutse uurimuses osaleda saadeti ka nendele algatustele, mille kodulehel oli puudulik info ning sellisel juhul otsustati valimisse sobivus küsimustiku vastuste põhjal.

Kutse saanud 52 algatusest täitsid küsimustiku 40, mis teeb vastamise protsendiks 77. Lisaks täitsid küsimustiku 3 haridusalgatus, millele ei edastanud küsimustikku töö autor, vaid keegi kirja adressaatidest ning need algatused hinnati pärast vastuste analüüsimist töö seisukohalt ebasobivateks. Ankeedi mittetäitnud 12 algatusest 4 põhjendasid kirja teel oma mitesobivust valimiga, ülejäänud 8 jätsid vastamata nii kirjale kui ka küsimustikule.

Andmete analüüsimisel eeltoodud kriteeriumite valguses, jäi valimisse 28 algatus (tabel 3), mis moodustab kõikidest kutse saanud 52 algatusest 54% ning kõigist 40 vastanust 70%. Lähtuvalt eeltoodud kriteeriumitest hinnati uurimuse perspektiivist ebasobivateks lisaks 3 eelmainitud 12 algatust 1) mis enam ei tegutse või lõpetavad lähiajal tegevuse; 2) mis on suletud liikmelisusega; 3) mille tegevus on suunatud ainult ühele õppeasutusele või väiksele piirkonnale; 4) mis on ainult internetipõhised ega paku mingit sisulist koostöövormi; 5) mis tegutsevad eraettevõttena ehk mille juriidiline vorm on OÜ ning 6) mille kohta puudub piisav informatsioon.

Tabel 3. Valimi moodustavad haridusalgatused tähestikulises järjekorras ning nende tegevust koordineerivad organisatsioonid

Nr	Haridusalgatuse nimi	Haridusalgatust koordineeriv organisatsioon
1	Alustavat õpetajat toetav kool	MTÜ Alustavat õpetajat toetav kool
2	Asendusõpetajate programm	MTÜ ASÕP
3	Edumus	MTÜ Edumus
4	Eesti UNESCO ühendkoolide võrgustik	UNESCO Eesti rahvuslik komisjon, MTÜ Mondo, SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus
5	Ettevõtlik Kool haridusprogramm	SA Ida-Viru Ettevõtluskeskus
6	Ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu	Haridus- ja Teadusministeerium
7	eTwinning	Hariduse Infotehnoloogia SA
8	GLOBE Eesti	MTÜ GLOBE Eesti
9	Huvitav Kool	Haridus- ja Teadusministeerium
10	Keelekümblusprogramm	SA Innove
11	Kiusamisest vabaks!	MTÜ Lastekaitse Liit
12	KiVa programm	SA Kiusamisvaba Kool
13	Koolirobootika	MTÜ Robootika
14	Koostöövõrgustik Ettevõtlikkuse edendamiseks	MTÜ Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
15	Noored Kooli programm	SA Noored Kooli
16	Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis	MTÜ Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis
17	ProgeTiigri programm	Hariduse Infotehnoloogia SA
18	Programm "Hooliv klass"	SA Archimedes noorteagentuur
19	Programm "Liikuma Kutsuv Kool"	Tartu Ülikooli liikumislabor
20	Rohelise kooli programm	SA Tartu Keskkonnahariduse Keskus
21	Salliv Kool	MTÜ Eesti Õpilasesinduste Liit
22	Tagasi Kooli	MTÜ Tagasi Kooli
23	Tervist Edendavate Koolide võrgustik ja Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustik	Tervise Arengu Instituut
24	Tulevikuhariduse PIRN	MTÜ Tulevikuhariduse Pirn
25	Tulevikukooli programm	Tallinna Ülikooli Haridusinnovatsiooni keskus
26	Tunnustusprogrammid "Hea kool kui väärtuspõhine kool" ja "Hea lasteaed kui väärtuspõhine lasteaed"	Tartu Ülikooli eetikakeskus
27	Vaikuseminutid	MTÜ Vaikuseminutid
28	VEPA Käitumisoskuste Mäng	Tervise Arengu Instituut

2.2. Andmete kogumine

Kaardistusuurimuse peamiseks andmekogumismeetodiks on ankeetküsitlus, mida on kohane kasutada lähtuvalt töö eesmärgist ja ulatuslikust valimist; samuti võimaldab küsitlus võrreldes intervjuuga kaardistada suurema hulga algatusi ning annab võrreldes dokumendi- või veebilehtede analüüsiga rohkem infot (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2005). Meetodist tulenevalt kasutati andmekogumisinstrumentina ankeeti (lisa 1, lisa 2), millega on kombineeritud uurimisviisile kohaselt sobilik koguda nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid andmeid (Õunapuu, 2014).

Haridusalgatuste kaardistamiseks koostatud küsimustik rajaneb 1.3. peatükis esitatud ja kirjeldatud 19 kategoriseeritud tunnusel, mille komplekteerimisel lähtuti suuresti töö praktilisest eesmärgist, anda sisend haridusalgatusi koondava tööriista valmimisele ning põhineti osaliselt ka teooriaosas välja toodud sotsiaalse innovatsiooni (Loogma *et al.*, 2013) ja haridusvõrgustike tunnustel (de Lima, 2010). Küsimuste jaotuvus ja seos konkreetsete tunnustega ja teooriaga ning praktiliste eesmärkidega on esitatud lisa 3.

Andmekogumisinstrumentina kasutatud ankeetküsimustik koostati SoGoSurvey platvormil ja edastati esialgse valimi moodustanud 52 haridusalgatuse esindajale elektronposti teel. Ankeedi eeldatav täitmise aeg oli 10 minutit ning see sisaldas 20 küsimust, millest 11 olid avatud, 8 poolavatud ja 1 kinnine küsimus. Kusjuures poolavatud küsimustest 5 esitati nominaalskaalal, 2 binaarskaalal ja 1 järjestusskaalal ning need sisaldasid vaba vastuse rida „muu“, kus küsitluses osalejad said lisaks autori pakutud vastuste seast valimisele ise vastust täpsustada. Binaarskaalal esitati ka ainukene küsitluses kasutatud kinnine küsimus.

Küsitluses osalejaid oli eelnevalt teavitatud, et läbiviidav uuring ei ole anonüümne, millest tulenevalt annavad nad ankeedile vastamisega nõusoleku esitatud andmete avalikustamiseks. Anonüümsuse puudumist põhjendati asjaoluga, et küsitlusega kogutakse andmeid avalikult kasutatava informatiivse tööriista loomiseks.

Lisaks ankeetküsitlusele kasutati täiendava andmekogumismeetodina veebilehtede analüüsi, mille käigus koguti andmeid kõikide haridusalgatuste kodulehtedel (lisa 4) ja muudel asjakohastel veebilehtedel olevatest materjalidest. Saadud infot kõrvutati eelkõige ankeetküsimustiku vastustega, vajadusel neid täpsustades, täiendades või uuendades. Samuti koondati seda meetodit kasutades statistika uuritud haridusalgatuste asutamisaastate kohta.

2.3. Andmete analüüs

Ankeetküsimustiku täitmine toimus SoGoSurvey keskkonnas. Täidetud küsimustikud laeti alla Exceli failina. Andmete iseloomust lähtuvalt kasutati analüüsimisel erinevaid meetodeid – üldiselt oli vastuste analüüs peamiselt kirjeldav. Kinnise ja poolavatud küsimuste puhul kasutati kirjeldava statistika vahendeid nagu sagedustabelid, risttabelid ja graafikud (Rootalu, 2014) ning avatud küsimuste vastused kodeeriti avatud kodeerimise meetodil võimalikult ühtlustatavaks (Kalmus, Masso, & Linno, 2015).

3. Tulemused

Käesolevas magistritöös uuriti 28 Eestis tegutsevat haridusalgatust (tabel 3), eesmärgiga need teoreetilise ülevaate andmiseks ja praktilise tööriista loomiseks kaardistada. Järgnevalt esitatakse ankeetküsimustikuga kogutud ja veebiotsinguga täiendatud andmete analüüsimisel saadud tulemused peatükis 1.3. kirjeldatud 3 kateegooria ja nendesse kuuluva 19 tunnuse kaupa. Esimeses alapeatükis viidatakse haridusalgatuste tausta puudutavatele andmetele ning esitatakse ülevaade haridusalgatuste asutamisaastatest. Teisena tuuakse välja statistika haridusalgatuste vormi iseloomustavate tunnuste lõikes ning seejärel keskendutakse algatuste sisuliste aspektide kirjeldamisele kolmandas alapeatükis.

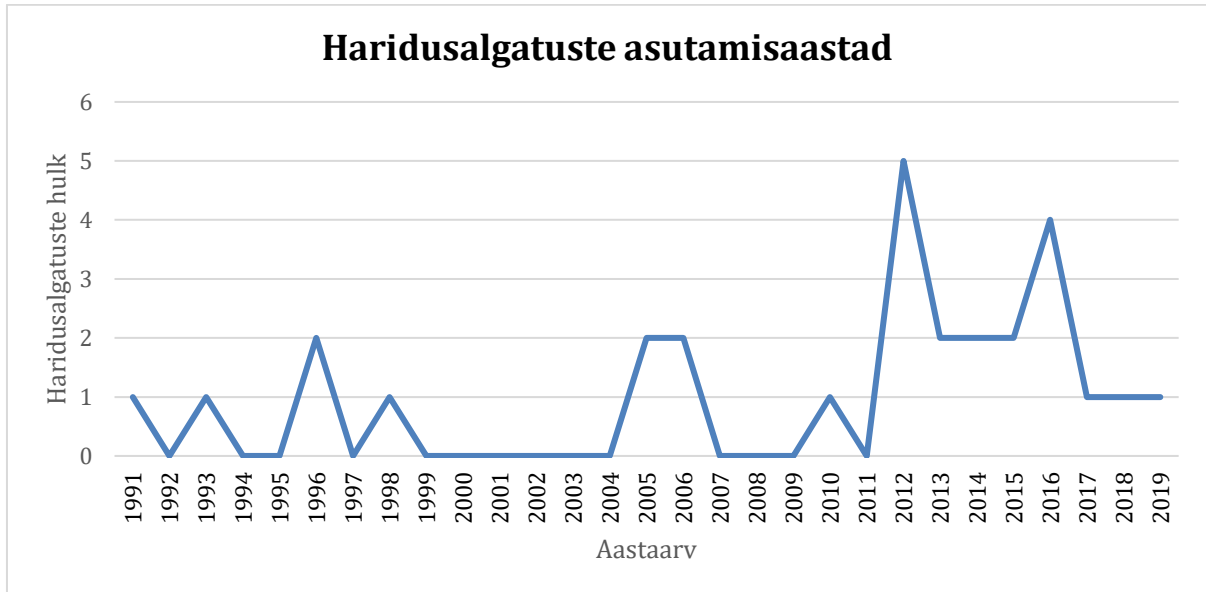
3.1. Haridusalgatuste taustandmed

Haridusalgatuste taustandmete alla kuuluvad järgmised tunnused: haridusalgatuse nimi, koordineeriv organisatsioon, asutamisaasta, meiliaadress ja koduleht. Haridusalgatuste nimed ja nende tegevust koordineerivad organisatsioonid on eelnevalt esitatud peatükis 2.1. tabelis 3 ning algatuste meiliaadressid ja kodulehed on välja toodud lisas 4. Seetõttu tuuakse järgnevalt esile vaid statistika haridusalgatuste asutamisaastate kohta.

3.1.1. Asutamisaasta

Uurimuse valimisse kuuluvad haridusalgatused on loodud või Eestis oma tegevust alustanud suuresti viimase kolme kümnendi jooksul (joonis 2). Enne 2000. aastat on alguse saanud 5 (18%) küsitluses osalenud haridusalgatust, 2000. aastast 2009. aastani on algatusi asutatud 4 (14%) ning viimase 10 aasta jooksul ehk 2010. aastal ja pärast seda lausa 19 (68%) ehk veidi üle $\frac{2}{3}$ koguvalimist. Kõige enam, see tähendab 5 haridusalgatust, on loodud 2012. aastal,

millele järgneb 2016. aasta 4 algatusega. Pikim ajavahemik, millal ei ole asutatud ühtegi uut algatust, on antud valimi puhul 6 aastat ning jääb vahemikku 1999–2004. Lisaks saab välja tuua, et viimase kolme aasta jooksul on tekkinud üksnes 3 küsitluses osalenud haridusalgatust.

Joonis 2. Haridusalgatuste asutamisaastad

3.2. Haridusalgatuste vormi iseloomustavad tunnused

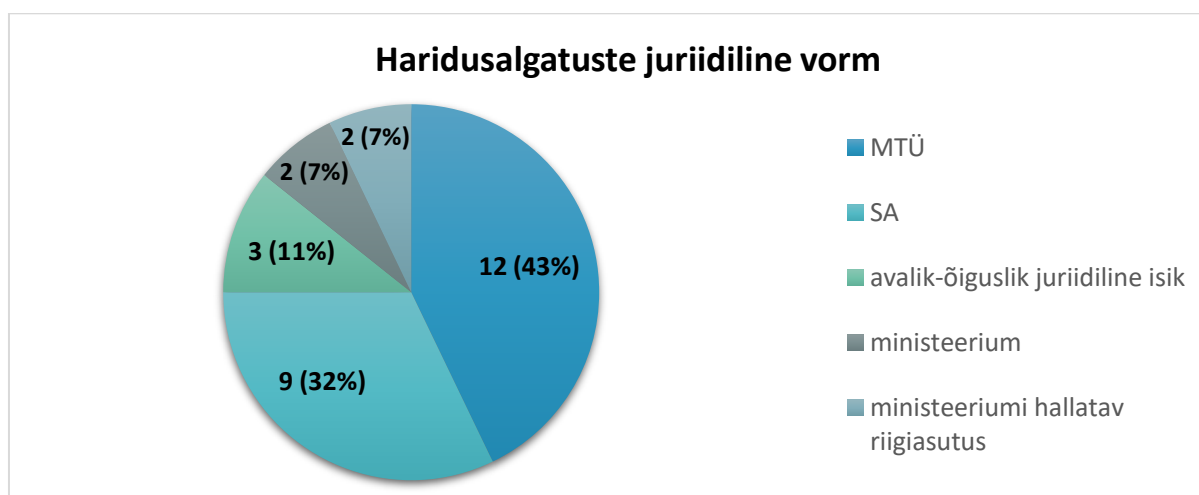
Järgnevalt esitatakse uurimistulemused haridusalgatuste vormi iseloomustavate tunnuste lõikes. Kaardistatud tunnuseid on kaheksa: kujunemine, juriidiline vorm, rahastus, võrgustiku suurus, tegevuspiirkond, maksumus, liitumistingimused ja koostöö kestus. Tunnused on koondatud sobivuse alusel nelja alapeatükki, mistõttu ei ole need esitatud samas järjestuses, mis 1.3. peatükis välja toodud loetelus.

3.2.1. Tegevuspiirkond, kujunemine ja juriidiline vorm

Haridusalgatuste tegevuspiirkond võib üldiselt suuresti varieeruda. Antud töös keskenduti aga vaid nende algatuste uurimisele, mis tegutsevad Eesti kontekstis piisavalt laialdaselt ehk kas terve riigi ulatuses või vähemalt kahes selle maakonnas. Küsitluse tulemusena ilmnas, et valimi moodustanud haridusalgatustest 27 tegevuspiirkonnaks on kogu Eesti ning 1 algatusel on selleks Harjumaa ja Tartumaa.

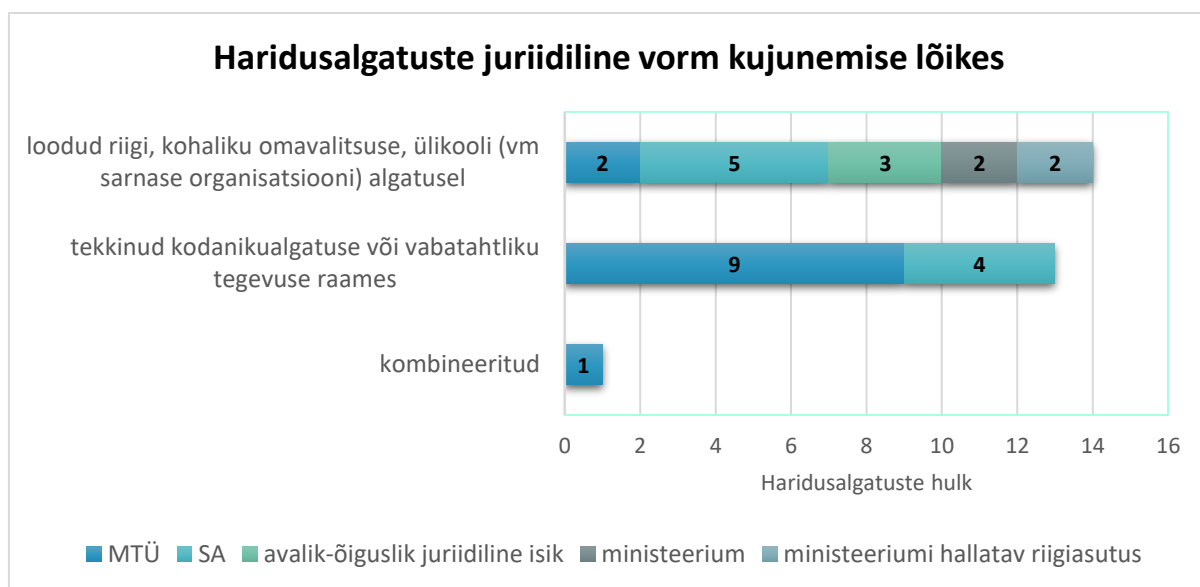
Kujunemise tunnuse alusel jagunesid uuritavad haridusalgatused suuresti pooleks. 28 algatusest 14 märkisid, et need on loodud riigi, kohaliku omavalitsuse (KOV), ülikooli või muu sarnase organisatsiooni initsiatiivil. Kodanikualgatuse või vabatahtliku tegevuse raames on tekkinud valimi esindajatest 13. Ühe haridusalgatuse kujunemise põhjal on tegemist kahe nimetatud tunnuse kombinatsiooniga, mille kohaselt tekkis see vabatahtliku tegevuse ja ülikooli koostoimel.

Haridusalgatuse juriidilise vormina käsitletakse antud kontekstis algatuse tegevust koordineeriva organisatsiooni (tabel 3) õiguslikku vormi. Jooniselt 3 võib näha, et kõige enam ehk 12 haridusalgatust tegutsevad mittetulundusühinguna (MTÜ), mis moodustab uuritud algatustest 43%. Sellele järgnevad sihtasutused (SA), mis on 9 ehk umbes kolmandiku haridusalgatuste juriidiliseks vormiks. Avalik-õiguslike juriidiliste isikute ehk praegusel juhul ülikoolide poolt, on koordineeritud 3 haridusalgatust (11%), kusjuures nendest 2 Tartu Ülikooli ja 1 Tallinna Ülikooli poolt. Samuti kajastuvad valimis 2 ministeeriumi (Haridus- ja Teadusministeerium) ja 2 ministeeriumi hallatava riigiasutuse (Tervise Arengu Instituut) poolt koordineeritavat algatust.

Joonis 3. Haridusalgatuste juriidiline vorm

Kui vaadata lähemalt erinevate juriidiliste vormide esinemist haridusalgatuste kujunemise lõikes (joonis 4), on näha, et enamus MTÜ-na registreeritud algatusi (N=9) on tekkinud kodanikuaktiivsuse või vabatahtliku tegevuse raames. Teine osa ehk ülejäänud 4 nimetatud viisil kujunenud algatustest, tegutsevad SA-na. Riiklike organisatsioonide eestvedamisel loodud haridusalgatused, on juriidilise vormi seisukohast väga mitmekülgsed – kõige enam on vormilt SA-si, millele järgnevad ligikaudu võrdses mahus teised töös käsitletud juriidilised vormid.

Joonis 4. Haridusalgatuste juriidiline vorm kujunemise lõikes

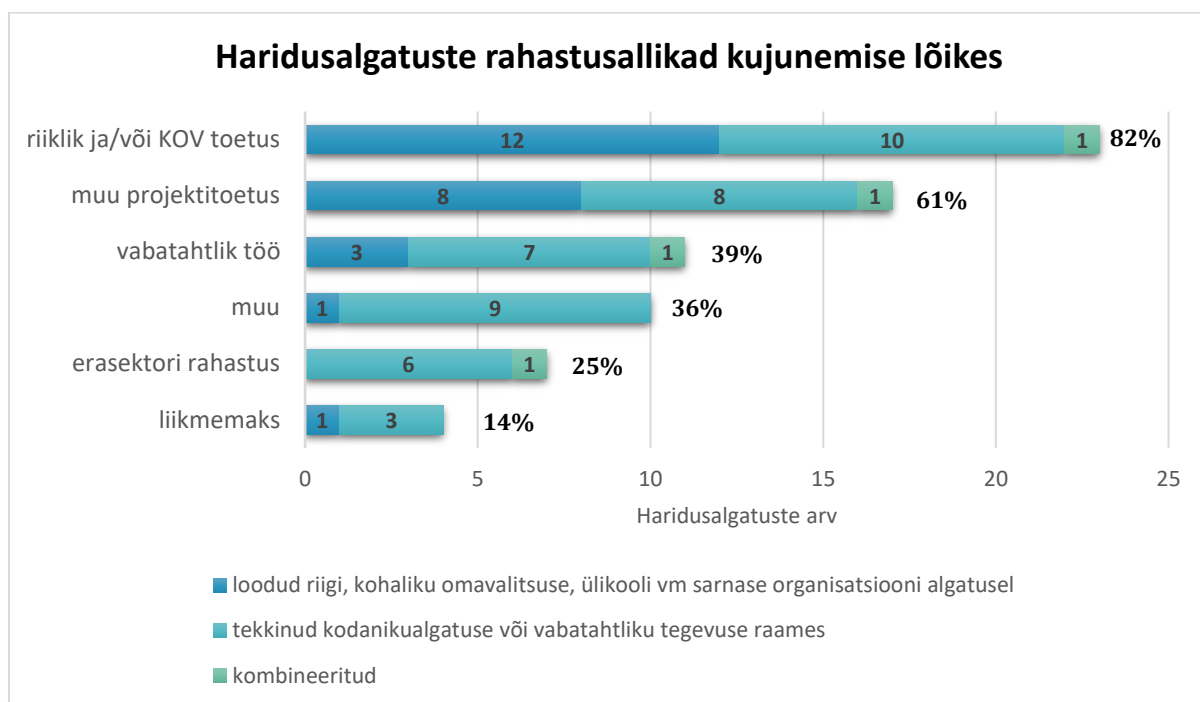
3.2.2. Rahastus

Haridusalgatuste esindajatelt küsiti, millisest allikast või allikatest rahastatakse algatuse tegevusi. Analüüsis lähtuti kahest asjaolust: esiteks allika päritolust ehk millistest vahenditest haridusalgatuste tegevus on rahastatud (joonis 5) ning teiseks allikate hulgast ehk mitmest allikast algatused oma vahendid saavad (joonis 6). Nii rahastusallikate päritolu kui hulka on analüüsitud haridusalgatuste kujunemise kontekstis.

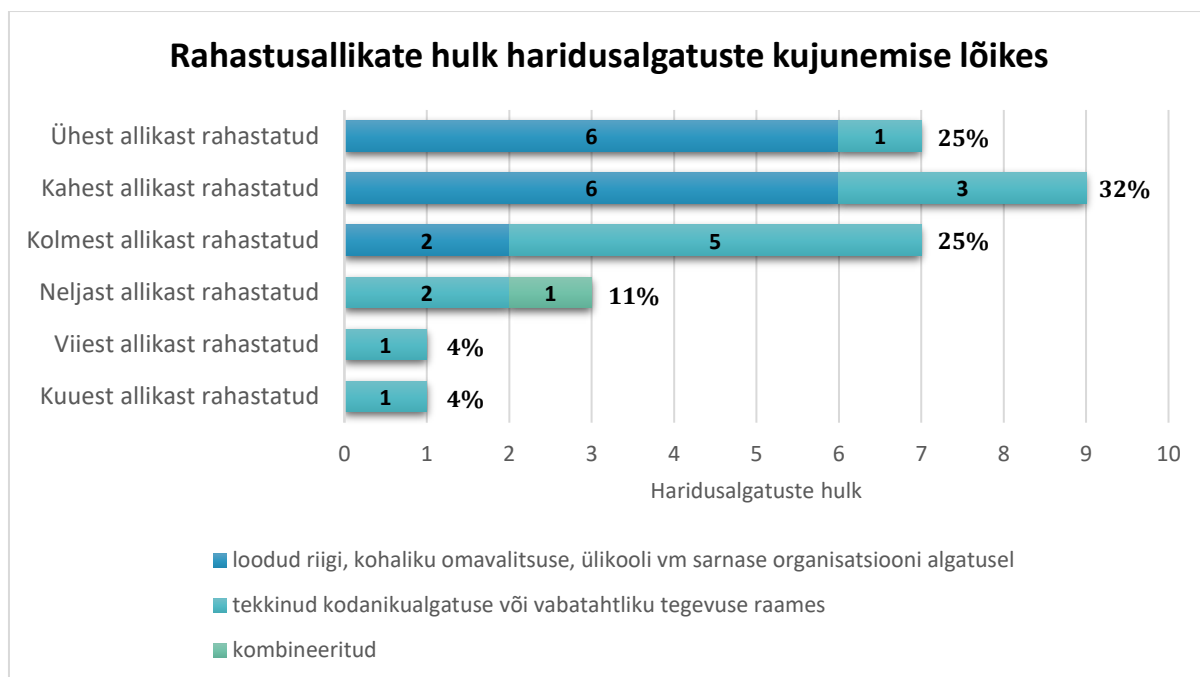
Uuringu tulemusena selgus, et suurem osa haridusalgatustest saavad oma vahendid enamasti riiklikest ja/või KOV toetustest. Selle on märkinud oma tulu allikaks 23 haridusalgatust ehk 82% valimist. Samuti kasutatakse palju erinevaid projektitoetusi, millest rahastatakse 17 algatuse (61%) tegevust. Veerand valimist ehk 7 algatust, on rahastatud erasektori poolt ning vaid 4 (14%) saavad oma tulu liikmemaksudest. Vastusevariandi “muu” valisid muuhulgas 7 haridusalgatust ja nende täpsustused jagunesid järgnevalt: 3 algatust saavad annetusi ka eraisikutelt, 2 algatuse toodete ja/või teenuste müügist ning 2 mõlemast eelnimetatust. Muuhulgas on oluline rõhutada, et 11 algatust (31%) kasutavad oma tegevustes ka vabatahtlike abi.

Kui vaadata haridusalgatuste rahastamise seost nende kujunemise viisiga, siis tuleb esile, et riiklike organisatsioonide poolt loodud algatused on suuremas osas rahastatud riiklikest ja projektitoetustest. Kodanikualgatuse või vabatahtliku tegevuse raames tekkinud algatuste puhul toetatakse samuti oma rahastuses suuresti riiklikele ja projektitoetustele, kuid arvestatav osakaal on ka erasektori rahastusel, eraisikute annetustel ja oma toodete või teenuste müügil.

Samuti on enamik vabatahtlikust tööst rakendatud just “alt-üles” põhimõttel tekkinud haridusalgatuste poolt.

Joonis 5. Haridusalgatuste rahastusallikad kujunemise lõikes

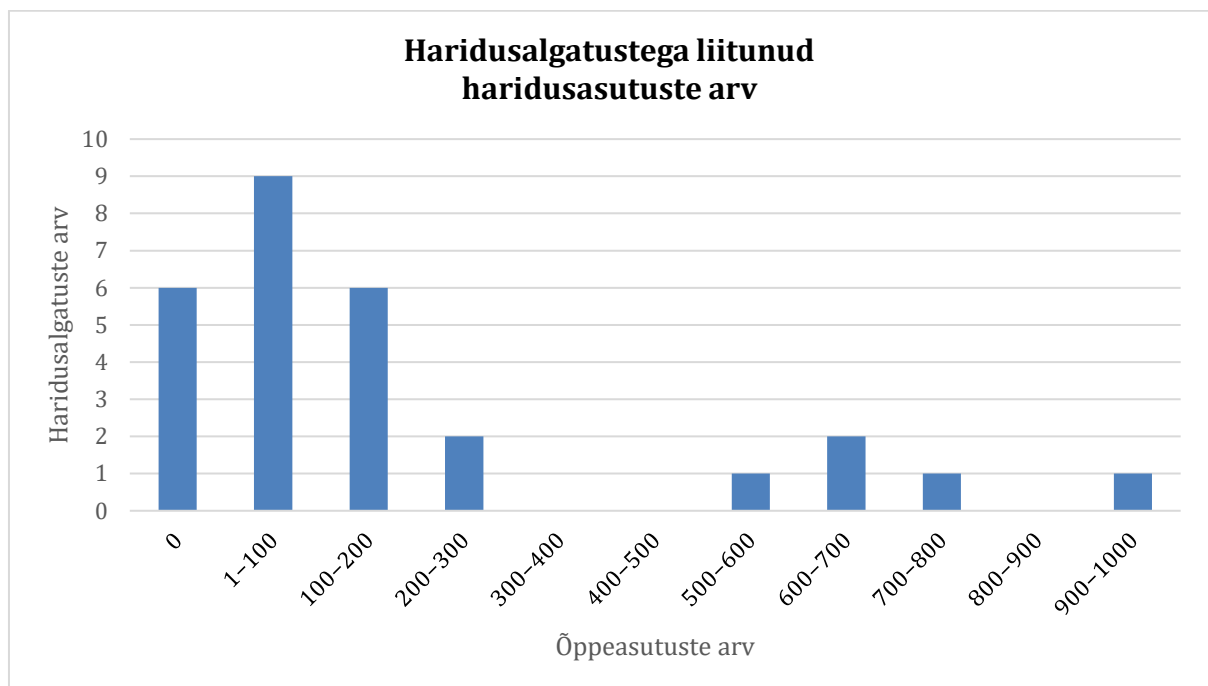
Joonis 6. Rahastusallikate hulk haridusalgatuste kujunemisviisi lõikes

Teiseks analüüsiti, mitmest erinevast allikast haridusalgatuse rahastus moodustub. Kõige suurem osa haridusalgatusi on rahastatud kahest allikast – 6 nendest on loodud „ülalt-alla“ ja

3 „alt-üles“ põhimõttel. Võrdselt algatusi, mõlemal juhul 7, on rahastatud ühest ja kolmest allikast. Erinevus ilmneb aga selles, et ühest allikast on suuremas osas rahastatud „ülalt-alla“ põhimõttel loodud algatused ning kolmest allikast „alt-üles“ tekkinud algatused. Kokku vaid 5 algatust on rahastatud neljast või enamast allikast, kusjuures nendest kõik on tekkinud kas kodanikualgatuse või vabatahtliku tegevuse raames või kombineeritud viisil.

3.2.3. Võrgustiku suurus

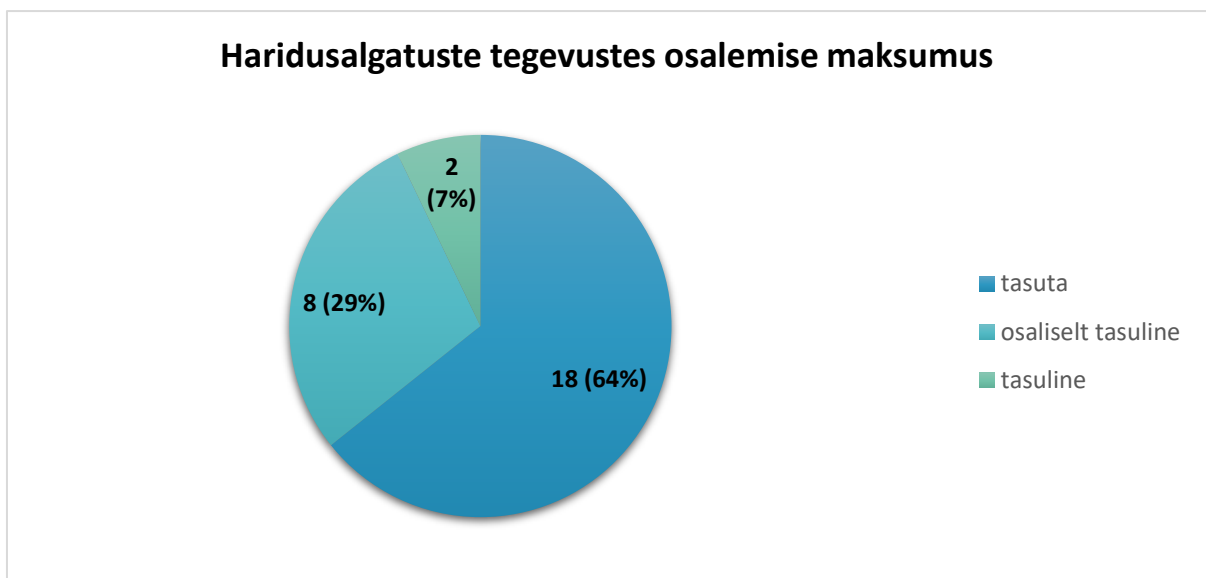
Haridusalgatustega liitunud õppeasutuste arv on küsitluse tulemuste põhjal väga erinev (joonis 7). Näiteks ei võimalda 6 algatust asutustele formaalset liitumist, vaid pakutakse muid koostöövõimalusi ja teistel viisidel nende tegevustes osalemist (näiteks nõustamist, koolitusi, konverentse, külalistunde, õppekäike jne). Madalaim ühe algatusega liitunud õppeasutuste hulk on 18, samas suurim liikmete arv on ühe algatuse näitel koguni 948. Kõige rohkem ehk ligi kolmandik algatustest (N=9) hõlmab kuni 100 õppeasutust. Samas ükski haridusalgatus ei oma liikmete arvu vahemikus 300–500 ning 800–900. Seega on üle 500 liikmega algatusi üksnes 5 ning 17 algatust omab kuni 300 liiget. Keskmise liikmete arv algatuste osas, mis liitumist võimaldavad (N=22) on 239, mis aga liikmete arvu suure varieeruvuse tõttu ei peegelda hästi reaalsust.

Joonis 7. Haridusalgatusega liitunud õppeasutuste arv

3.2.4. Maksumus, liitumistingimused ja koostöö kestus

Suurem osa ehk 64% haridusalgatustest (N=18) on vastanud, et nende tegevusega liitumine ja/või selles osalemine on nende sihtrühmale tasuta (joonis 8). Vastupidiselt on vastanud 2 haridusalgatust (7%) ning ülejäänud 8 (29%) on vastates valinud variandi “muu” ja seda täpsustanud. Põhjendusi on lisatud mitmeid. Näiteks on 5 haridusalgatust välja toonud, et kuigi suurem või väiksem osa nende tegevustest on õppeasutustele tasuta, siis on ka elemente, mille eest tuleb maksta. Algatustest 2 puhul on aga sellega liitumine ühele sihtrühmale tasuta, kuid teisele tasuline. Lisaks on üks algatus täpsustanud, et nende kaudu spetsialisti palkamine on küll tasuta, kuid maksab õppeasutusele sama palju, kui tavalise õpetaja palkamine.

Joonis 8. Haridusalgatuste tegevustes osalemise maksumus

Liitumise kohalt on suurem osa ehk 21 haridusalgatust (75%) välja toonud, et selle tegevustes osalemiseks on vajalik esitada kirjalik sooviavaldus või taotlus; algatustest 4 puhul (11%) toimub liitumine aga kodulehel registreerumise kaudu. Lisaks on 7 korral mainitud, et liitumiseks on nõutav kas esitatud taotluse või algatuse põhimõtete allkirjastamine või osapoolte vahelise lepingu sõlmimine. Samuti ootavad 2 algatust liitumisel aastamaksu tasumist. Eristusid ka 2 algatust, kellest üks valib ise omale teatud kriteeriumite alusel sihtrühma ning teise puhul toimub võrgustikuga liitumine automaatselt muudes tegevustes (näiteks koolitustel või konkursitel) osalemise kaasnähtusena. Muude tingimustena on näiteks nimetatud veel aastaplaani, tegevuskava ja asutuse eneseanalüüsi esitamist, koolitusel osalemist ning algatuse tegevusega seotud tööühma moodustamist ja selle juhi valimist.

Haridusalgatustest 20 (71%) vastasid, et koostöö kestus on olenevalt sihtrühma soovist tähtjatu või varieeruv. Nendest 4 tõid välja ka minimaalse kestuse, mis jäi 12–24 kuu vahele. Lisaks täpsustati mitmel korral, et eelistatakse pigem pikaajalist koostööd. Haridusalgatustest 3 mainisid, et koostöö pikkus oleneb kindlatest tegevustest ning 1 lisas, et see on sõltuv konkreetsest sihtrühmast. Kindlalt piiritletud kestuse tõid välja 4 haridusalgatus, millest kõik teevad sihtrühmaga koostööd alla 1 aasta – vastavalt, 4, 6, 9 ja 10 kuud.

3.3. Haridusalgatuste sisu iseloomustavad tunnused

Edasi tuuakse välja haridusalgatuste sisu iseloomustavate tunnuste uurimisega kogutud andmete analüüsil saadud tulemused ja arutelu. Tunnused – haridusalgatuse teemavaldkond, eesmärk, sihtrühm, tegevused, kommunikatsioon ja teaduspõhisus – on sarnaselt vormi iseloomustavate tunnuste kategooriale esitatud ilma spetsiifilise järjestuseta ja kolmes alapeatükis.

3.3.1. Teemavaldkond, eesmärk ja teaduspõhisus

Ilmnes, et haridusalgatuste tegevus mõjutab otseselt või kaudselt väga erinevaid teemavaldkondi (joonis 9). Samuti selgus, et osa algatusi tegutseb vaid ühes valdkonnas ning osa tegeleb mitme erineva teemaga. Kõige enam oli haridusalgatuste teemavaldkonnana mainitud kiusuennetust ja sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamist, seda vastavalt 6 ja 4 korral. Samuti osutusid populaarsemateks teemadeks ettevõtlus ja ettevõtlikkus, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning tervisedendus. Ülejäänud 7 nimetatud teemavaldkonda mainiti vaid korra.

Üldiselt on haridusalgatuste eesmärgid sõnastatud väga erinevalt ja iga algatuse spetsiifiliselt, mistõttu ei ole otstarbekas neist täit ülevaadet anda. Sellegipoolest saab esile tuua, et algatuste eesmärgid lähtusid otseselt teemavaldkondadest. Kiusuennetusega tegelevad algatused on oma eesmärgidena näiteks välja toonud kiusamise ennetamise, kiusamise juhtumite tõhusa lahendamise, väärtushinnangute ja sotsiaalsete käitumismudelite kujundamise ning õpetajate, lapsevanemate, spetsialistide teadlikkuse tõstmise ja pädevuste arendamise. Ettevõtluse ja ettevõtlikusega tegelevad algatused on aga eesmärgidena nimetanud näiteks ettevõtlikkust arendava õpikäsituse rakendamist kõikidel haridusastmetel ja liikidel, õpilastes ettevõtliku hoiaku ja otsustusvõime kujundamist ning noorte konkurentsivõime suurendamist tuleviku tööturul ja ettevõtluses.

Joonis 9. Sõnapilv haridusalgatuste teemavaldkondade kohta

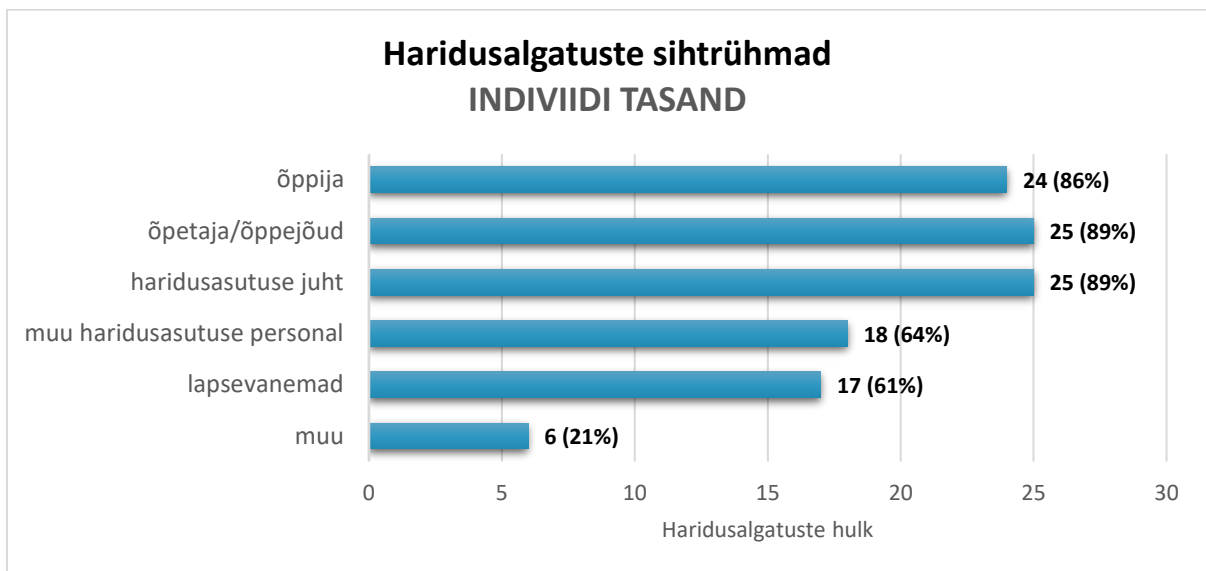
Teaduspõhisuse kaardistamiseks küsiti uuritavalt, kas haridusalgatuse kontseptsioon on teaduspõhine ja/või on selle mõju uuringutega tõendust leidnud. Valimi esindajatest 17 (61%) vastasid sellele küsimusele jaatavalt ning 3 (11%) eitavalt, kusjuures 2 nendest lisasid, et uuringud on hetkel pooleli või planeerimisel. Ülejäänud 8 algatust (29%) valisid vastuseks variandi “muu”. Nendest 3 täpsustasid, et kuigi Eestis ei ole uuringuid läbi viidud, siis on olemas uuringud teistest riikidest. Ülejäänud põhjendused varieerusid. Näiteks toodi välja, et kuigi uuringuid tehtud ei ole, siis oma tegevustes toetutakse tõenduspõhistele teoreetilistele alustele või teaduspõhistele rahvusvahelistele mudelitele. Lisaks mainiti tuginemist ka parimatele rahvusvahelistele praktikatele ja empiirilistele kogemustele. Samuti täheldati ühel juhul, et uuringuid on küll tehtud, kuid tegevuste mõju adekvaatseks hindamiseks, oleks vaja neid aastate pärast korrata.

3.3.2. Sihtrühm

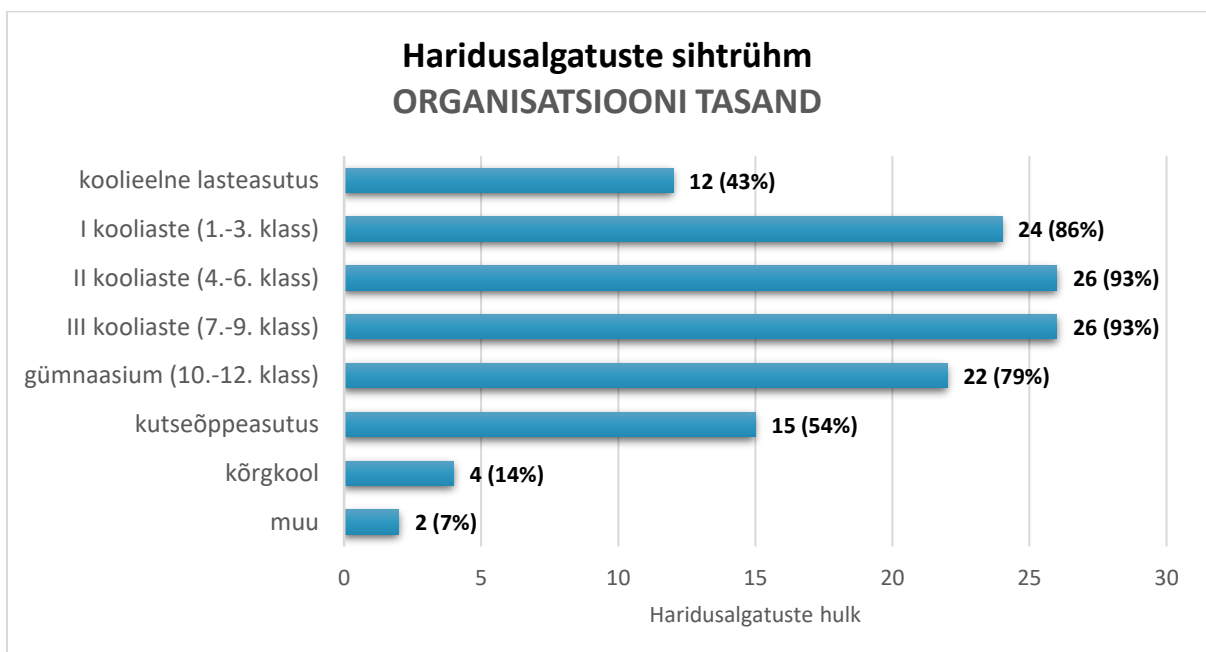
Haridusalgatuste sihtrühma analüüsiti kahes vaates – indiviidi (joonis 10) ja organisatsiooni (joonis 11) tasandil. Indiviidi tasand hõlmab erinevaid inimgruppe, kes on lähemalt õppeasutusega seotud: õppija, õpetaja või õppejõud, haridusalgatuse juht, lapsevanemad ning muu haridusasutuse personal, nagu sotsiaalpedagoog, haridustehnoloog, eripedagoog jt. Organisatsiooni tasandil on sihtrühmi kaardistatud õppeasutuste ja kooliastmete kaupa: koolieelne lasteasutus, I kooliaste, II kooliaste, III kooliaste, gümnaasium, kutseõppeasutus ja kõrgkool.

Analüüsi tulemusena selgus, et indiviidi tasandil on suurema osa haridusalgatuste sihtrühmaks haridusasutuse juht, õpetaja või õppejõud ja õppija, mille märkisid kahe esimese

osas oma vastustes 25 haridusalgatust (89%) ning viimase puhul 24 (86%). Vähem on algatuste tegevused suunatud teistele haridusasutuse töötajatele (N=18, 64%) ning lastevanematele (N=17, 61%). Haridusalgatustest 6 tõid valiku “muu” kaudu välja oma sihtrühmadena veel kogukonnaliikmed, ettevõtjad, erinevate valdkondade spetsialistid ning muud huvilised. Samuti selgus, et indiviidi tasandil oli keskmine nimetatud sihtrühmade arv ühel algatusel 4, mis näitab, et paljude algatuste tegevus on suunatud kõikidele või suuremale osale õppeasutustega seonduvatest indiviididest.

Joonis 10. Haridusalgatuste sihtrühmad (indiviidi tasand)

Joonis 11. Haridusalgatuste sihtrühmad (organisatsiooni tasand)

Organisatsiooni tasandil on suurem osa haridusalgatuste tegevustest suunatud I ja II kooliastmele, mille on valinud mõlemal juhul oma sihtrühmaks 26 haridusalgatust (93%). Samuti keskenduvad paljud algatused oma tegevustes I kooliastmele (N=24, 86%) ning gümnaasiumile (N=22, 79%). Vähem on haridusalgatuste poolt kaetud kutseõppeasutused, mille valisid oma sihtrühmaks veidi üle poolte algatustest ning koolieelsed lasteasutused, mis on 12 algatuse (43%) sihtrühmaks. Kõrgkoolidele on suunatud vaid 4 algatuse (14%) tegevused. Muude organisatsioonide all toodi välja ettevõtted ning lastega seotud turva- ja toetusvõrgustikku kuuluvad üksused, näiteks lastekaitse, sotsiaaltöö, perearst, perenõustajad ja noorsoopolitsei. Keskmiselt on üks haridusalgatus märkinud enda sihtrühmaks 5 erinevat haridusasutust või kooliastet.

3.3.3. Peamised tegevused ja kommunikatsioon

Haridusalgatuste esindajatel paluti ankeedi täitmisel nimetada peamised tegevused, mis kirjeldavad algatuse töö sisu. Kuigi vastuste seas oli haridusalgatuste eriilmelistest eesmärkidest tulenevaid vaid nendele spetsiifilisi tegevusi, joonistusid välja kümme tegevust või tegevuste rühma, mis olid algatuste poolt enim mainitud ning mille lõikes antud tunnust puudutavad tulemused ka esitatakse. Kõige levinum tegevus haridusalgatuste seas on koolitamine, mida toodi välja 22 algatuse (79%) poolt. See tegevusrühm hõlmab endas koolituste, konverentside, seminaride, kogemus- ja teabepäevade ning väljaõppe korraldamist. 16 algatuse (57%) puhul nimetatud ehk sageduselt teise tegevusrühma kuuluvad tegevused, võeti kokku nimetusega „juhendamine“ ning selle alla kuuluvad mentorlus, nõustamine, coaching, supervisioonid ja muud toetustegevused. Veidi üle veerandi algatustest on ühe tegevusena kirja pannud ka erinevad kommunikatsiooni- ja populariseerimistegevused. Haridusalgatused on võrdselt 6 korral tegevustena välja toonud nii konkursite ja võistluste korraldmise, meetodika arendamise ja õppevara loomise, erinevad uurimistegevused kui ka võrgustikuga seonduvad tegevused. 4 haridusalgatust tõid välja ka muude sündmuste korraldamise, näiteks tähtpäevade tähistamise ja tunnustamise üritused. Kõige vähem, 3 korral, mainiti õppekäikude ja -reisidega seonduvaid tegevusi ning koolikülastusi ja sealsete vaatluste korraldamist.

Haridusalgatustest 27 on välja toonud, et nende koostöö sihtrühmaga toimub nii silmast-silma kohtumiste käigus kui ka interneti vahendusel, kuid üks haridusalgatus on märkinud, et suhtleb oma sihtrühmaga vaid vahetult lävides. Internetipõhine suhtlus on haridusalgatuste ja õppeasutuste vahel pigem tihe. Umbes pooled algatustest vastasid, et interneti teel suheldakse

igapäevaselt või pidevalt. Teine suur osa suhtlevad vajadusepõhiselt või olenevalt sihtrühmast ja nende soovidest. Silmast-silma suheldakse sihtrühmaga harvemini. Ka siin on välja toodud, et kohtumiste tihedus oleneb suurel määral vajaduspõhisusest (N=5) ning konkreetsest sihtrühmast ja selle eelistustest (N=6). 3 algatust kohtuvad oma sihtrühmaga pidevalt. Samuti on märgitud 4 korral, et kohtutakse 1–3 korda kuus, 4 algatuse puhul vähemalt kord kvartalis ja 7 korral, et vähemalt 1–2 korda aastas.

4. Arutelu ja järeldused

Uurimuse ülesanne oli kaardistada ja liigitada asjakohaste tunnuste alusel Eestis tegutsevad haridusalgatused ehk luua süsteemne teadmine, kui palju ja millise spetsialiteediga algatusi riigis tegutseb ning selle baasilt luua sisend haridusalgatuse koondava praktilise tööriista väljatöötamiseks. Eesmärgi täitmiseks püstitati magistritöös kaks uurimisküsimust: esiteks, milliste tunnuste alusel on otstarbekas liigitada Eestis tegutsevad haridusalgatused ning teiseks, kuidas haridusalgatuste kaardistamisega kogutud andmete põhjal töötada välja praktiline tööriist õppeasutustele arengu- ja koostöövõimaluste leidmiseks ja nende valimise hõlbustamiseks.

Alljärgnevalt arutletakse esimeses alapeatükis kokkuvõtvalt esitatud tulemuste üle. Sellele järgnevas kahes alapeatükis vastatakse vastupidises järjestuses uurimisküsimustele.

Kõigepealt tehakse teisele küsimusele vastates ettepanekud, millised võiksid olla nimetatud tööriista konkreetsed lahendused ning nende rakendatavus antud töö eesmägist ja kaardistusest lähtuvalt. Seejärel arutletakse kolmandas alapeatükis, millised 1.3. peatükis haridusalgatuste uurimiseks esitatud ja kirjeldatud tunnustest oleksid nii teoreetilisest aspektist kui ka väljapakutud tööriista mudelist lähtuvalt algatuste liigitamiseks relevantsemad.

4.1. Tulemuste kokkuvõttev arutelu

Haridusalgatuste kaardistamise tulemusena selgus, et Eestis on tegutsemas väga mitmekesiseid haridusalgatuseid ning uuritud tulemuste põhjal ei tuvastatud selget ühest mudelit, mis kõiki haridusalgatuseid sarnaselt iseloomustaks. Järgnevalt arutletakse üldiselt peamisi uurimistöö koostaja seisukohalt olulisi detaile, mis uuritud andmetest ja kogutud sisendi analüüsimisel välja joonistusid.

Vaadates haridusalgatuste asutamisaastaid (joonis 2), siis joonistub selgelt välja kaks faasi – üks, kus aastatel 1999–2004 ei tekkinud ühtegi uuritud haridusalgatused ning teine, kus 2012. aastal toimus algatuste arvus hüppeline kasv. Kuna töö fookuses ei olnud uurida algatuste loomise ajendeid ja motivatsiooni, siis saab vaid oletada, et ühe võimaliku põhjusena algatuste loomise järsule tõusule võib olla Eesti elukestva õppe strateegia valmimine 2011. aastal ja sellega sätestatud hariduslikud eesmärgid (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014). Samuti võib haridusalgatuste senisest arvukam loomine olla seotud majandussurutise ja selle järgsel perioodil tekkinud vajadustega. Esimesele faasile võib üheks selgituseks olla, et sellel ajaperioodil ei tekkinud mingil põhjusel ühtegi valimi määratlemisel kasutatud kriteeriumitele vastavat algatust või need on nüüdseks oma tegevuse lõpetanud.

Vormi iseloomustavatest tunnustest saab välja tuua kujunemise, mille põhjal jagunesid Eesti haridusalgatused de Lima (2010) võrgustikuteoorias kirjeldatud kahe kujunemise tüübi järgi peaaegu võrdselt, mis tähendab, et Andersoni (2010) ja McLaughlini (2008) käsitluse kohaseid ehk nn kombineeritud kujunemisviisiga algatusi on selle valimi kontekstis vaid üks. See näitab, et haridusalgatusi on teoorias välja toodud tunnuse alusel võimalik küllaltki üheselt liigitada ning samuti, et Eestis valitseb laiaulatuslike riiklikult initsieeritud ning kodanikualgatuse raames tekkinud algatuste vahel kokkuvõttes tasakaal. Kui analüüsida esitatud kujunemisviise asutamisaastate lõikes, siis selgub, et antud valimi põhjal esimesed „alt-üles“ põhimõttel loodud haridusalgatused tekkisid 2006. aastal ehk kõik sellele eelnevatel aastatel rajatud algatused on loodud riigi või riiklike organisatsioonide poolt, mis võib iseloomustada näiteks Eesti kodanikuühiskonna tugevnemist ja arenemist.

Haridusalgatuste rahastuse osas saab välja tuua, et riiklikel algatustel on mõnevõrra stabiilsem ja ühesem rahastus, vastupidiselt „alt üles“ tekkinud algatustele, mis on sunnitud oma tegevuste toetamiseks kombineerima rohkem erinevaid rahastusallikaid, mis võib omakorda jätta vähem aega põhitegevusega tegelemiseks ja seega vähendada algatuste elujõulisust. Lisaks võib ülejäänud haridusalgatuste vormiliste tunnuste osas kokkuvõtvalt öelda, et algatused on oma suuruselt üpriski varieeruvad ning tegutsevad oma sihtrühma jaoks enamasti tasuta või väga sümboolse panuse eest. Samuti saab välja tuua, et algatustega liitumise protsess on õppeasutustele võrdlemisi lihtne ja enamasti piisab kirjaliku sooviavalduse esitamisest või registreerumisest ilma täiendavate tegevuste sooritamisetä. Kaks viimast tunnust näitavad ühtlasi, kui ligipääsetavad haridusalgatused õppeasutustele on. Mõningaste erinevustega eelistatakse ja oodatakse haridusalgatuste poolt õppeasutustelt pikaajalisema koostöö tegemist, mis on muutuste loomise seisukohalt positiivne, sest

pikaajalisem koostöö, erinevalt näiteks lühiajalistest täienduskoolitustest, aitab muutusi paremini juurutada ja kinnistada.

Haridusalgatuste sisu iseloomustavate tunnuste seisukohalt on oluline välja tuua, et Eesti elukestva õppe strateegia 2020 teemavaldkondadega võrreldes on algatustel mitmeid kattuvusi esimese (muutunud õpikäsitus), teise (pädevad ja motiveeritud õpetajad) ja neljanda (digipööre) eesmärgiga (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014). Seega võib öelda, et kodanikuühiskonna tegevus kattub vähemalt osaliselt riigi strateegiliste suundadega, kuid samas ei saa uuritud andmete põhjal kuidagi kinnitada, et haridusalgatused oleksid oma tegevust alustanud eesmärgipäraselt just riiklikust strateegiast lähtuvalt.

Loogma jt (2013) esitasid sotsiaalse innovatsiooni mudelis üksikud näited muutuse mehhanismidest ehk innovatsiooni rakendamise viisidest, kuid ei esitanud küllaldest ülevaadet, mille põhjal uurimistulemusi teooriaga võrrelda saaks. Toodud näidete põhjal saab öelda, et mehhanismina nimetatud koolitused ja mentorlus kattuvad kõige enam praktikas haridusalgatuste poolt välja toodud tegevustega. Algatuste laiaulatuslik kaardistus võimaldab aga sotsiaalse innovatsiooni mehhanismide tunnust mitmekesiste tegevuste näidetega täpsustada – nagu metoodika arendamine, ühisürituste korraldamine, konkursid, õppekäigud, supervisioonid, õppevara loomine, uuringute läbiviimine jne.

Teaduspõhisuse tunnuse kohaselt saab haridusalgatuste vastusevariandi „muu“ põhjendusi arvesse võttes kokkuvõtvalt öelda, et valdav osa Eestis tegutsevatest algatustest on teaduspõhised ehk nende tegevus põhineb mingisugusel teoorial. Kuigi töö eesmärk ei olnud eristada teadus- ja tõenduspõhiseid algatusi, siis saab väita, et rangelt tõenduspõhiseid programme, mille efektiivsus on kinnitatud eksperimentaalsete kontrollitud mõju-uuringutega, on valimi hulgas vaid kolm: Kiusamisest vabaks!, KiVa programm ja VEPA Käitumisoskuste Mäng (Teder & Orunuk, 2015). See tähendab, et ülejäänud küsimustikule jaatavalt vastanud ning enamused vastusevarianti „muu“ põhjendanud haridusalgatustest, on mingi teooria põhised või oma tegevuse kohta läbi viinud mingit muud tüüpi uuringu.

4.2. Võimalikud lahendused tööriista loomiseks

Töö eesmärgi, kogutud andmete ja nende analüüsimisel saadud tulemuste ning Huvitava Kooli korraldatud haridusalgatuste kohtumisel esitatud idee põhjal pakutakse välja kaks võimalikku lahendust Eestis tegutsevaid haridusalgatusi koondava praktilise tööriista loomiseks, mille eesmärk on teha algatused paremini ja sisulisemalt kättesaadavaks ning toetada eelkõige õppeasutusi algatuste leidmisel ja valimisel.

Esimese potentsiaalse tööriistana pakutakse välja otsingupõhise infosüsteemi loomist (Andmekaitse Inspektsioon, 2013), mille kujul oleks tegemist infotehnoloogilise rakendusega, mis võimaldaks otsida haridusalgatusi etteantud tunnuste järgi, seejärel kuvades algatusi puudutava ja võrdlemist võimaldava informatsiooni. Teisisõnu võimaldab taoline otsingupõhine tööriist saada erinevate parameetrite valimise tulemusena vastuseks kõik algatused, mis nendele tunnustele kvalifitseeruvad ning mida saab siis omakorda uurida ja võrrelda. Sellise tööriista eesmärk on otsingu teostaja eelistuste põhjal pakkuda välja haridusalgatused ning võimaldada informatsioon, mis aitaks neil juba kitsendatud valimi hulgast endale sobivamad ja meeldivamad koostöövõimalused valida.

Teise võimaliku tööriistana saab välja tuua kompassi (vt nt Eesti Erametsaliit & Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit, 2019; Eesti Rahvusringhääling & Tartu Ülikool, 2016; Euroopa Ülikooli Instituut & Luzerni Ülikool, 2019), mis on ühe lahendusvariandina tõstatatud juba eelnevalt mainitud Huvitava Kooli poolt korraldatud haridusalgatuste kohtumisel. Kompassi all mõeldakse valijakompassi laadset suunavat tööriista, kus õppeasutus leiab erinevatele küsimustele vastamise tulemusena selle arenguvaldkonna, milles see võiks algatuse abi kasutada (Huvitav Kool, 2016). Seega saab öelda, et kompassi eesmärgiks oleks eelkõige aidata õppeasutustel välja selgitada oma arengukohad ja -vajadused ning järgnevalt sellest arusaamast lähtudes, saada ülevaade võimalikest sobilikest algatustest, mille vahel valida.

Mõlemad pakutud lahendused on oma olemuselt, eesmärkidelt ja ülesehituselt äärmiselt erinevad. Otsingupõhine infosüsteem on ülevaatlik ning küllaltki lihtsasti ja kiirelt erinevate kogutud andmete põhjal loodav. Samuti sobib see kasutamiseks suhteliselt laialdasele sihtrühmale, vastupidiselt kompassile, mis oleks eelnevalt kirjeldatud eesmärgi kohaselt rakendatav kitsalt õppeasutuste poolt ega võimaldaks teistel huvilistel, näiteks muudes haridussektori asutustes töötavatel spetsialistidel, lapsevanematel, potentsiaalsetel sponsoritel ja teistel haridusalgatustel tööriista hüvesid kasutada. Lisaks ei pakuks kompass sellisel kujul lihtsustatud ülevaadet erinevatest algatustest, kuna selle väljundi eelduseks on mitmesugustele küsimustele vastamine, mistõttu ei panustaks kompass sellisel kujul ka haridusalgatuste omavahelise koostöö ja keskkonnateadlikkuse tekkimisele.

Kui infosüsteemi näol on tegemist ülevaadet, võrdlust ning üldist informatsiooni pakkuva tööriistaga, siis kompass on õppeasutusi sisulisemalt abistav tööriist, mis võimaldaks välja selgitada ja analüüsida õppeasutuste probleemkohti, eesmärgi ja arenguvajadusi, mille põhjal oleks võimalik leida sobivad haridusalgatused koostööks nende teemadega tegelemiseks. Sellise funktsiooniga tööriista väljatöötamine eeldab aga vastupidiselt mitte haridusalgatuste, vaid õppeasutuste põhjalikumalt käsitlemist ja nende arenguvajaduste tuvastamise protsessi

loogikate uurimist; samuti kompassi kui tööriista arendamispõhimõtetega tutvumist. Seega tuleb rõhutada, et käesoleva töö uurimiseesmärk ning kaardistusmeetod ei ole kindlasti piisavaks sisendiks Huvitava Kooli poolt välja pakutud kompassi-laadse tööriista loomiseks, vaid on laiemalt haridusalgatuste ning nende sidusama partnerluse, tegevuste valdkonna põhjalikuma käsitlemise ning teadlikkuse tõstmise üks esimestest etappidest. Teisisõnu võiks kaardistusuuring põhjalikuma tööriista loomisele olla sobivaks aluseks ehk kogutud andmeid on võimalik erinevatel eesmärkidel edaspidi kasutada, kaasaarvatud hetkel kompassi prototüübi väljatöötamisega tegelevate Tartu Ülikooli haridusuenduskeskuse spetsialistide poolt.

Tulenevalt uurimuse eesmärgist leitakse, et otsingupõhine infosüsteem on igati sobilik esmane lahendus tööriista loomiseks. Kuigi osade haridusalgatuste kohta käiv informatsioon võib vajada mõningast täiendamist, on selle tööriista esmane loomine võimalik käesoleva töö sisendi põhjal ning ilma suuremahuliste täiendavate uurimistoiminguteta. Sellegipoolest oleks tulevikus näiteks kompassi integreerimine infosüsteemiga ühtse ja tervikliku haridusalgatusi hõlmava lahenduse loomiseks peamiselt nii õppeasutuste kui ka laiema sihtrühma huve silmas pidades parim lahendus.

Loodava infosüsteemi juures tuleb aga rõhutada, et selle tõhus ja eesmärgipärane toimimine on sõltuv ajakohastatud ja adekvaatse informatsiooni olemasolust. Seega oleks oluline haridusalgatuste enda läbiv panus nende kohta käiva teabe regulaarsel uuendamisel. Teisisõnu, kui näiteks haridusalgatuste töömudel, sihtrühm või tegevusvaldkond mingil ajahetkel muutub või nende tegevus lõpeb, peaks informatsiooni ajakohastamine olema nende initsiatiiv, kuivõrd perioodiliselt samalaadset kaardistusuuringut haridusalgatuste analüüsimiseks läbi viia ei ole otstarbekas. Seejuures oleks mõistlik luua ka analoogne küsimustik uutele ja seni kaardistamata haridusalgatustele enda kohta käiva informatsiooni sisestamiseks, mis võimaldaks neil seeläbi rakendusega liituda.

4.3. Tunnuste asjakohasus tööriista loomisel

Haridusalgatuste liigitamiseks erinevate tunnuste alusel on mitmeid võimalusi. Üks võimalik kategoriseerimise viis esitati peatükis 1.3., kus liigitati kaardistuse aluseks olevad 19 tunnust vastavalt nende olemusele 3 kategooriasse (joonis 1). Samuti eristati vaid teoreetilise ülevaate andmiseks mõeldud tunnuseid, mida oli kokku 4 ning ehkki ülejäänud tunnused aitasid samuti haridusalgatuste teoreetilist iseloomu kirjeldada, siis valiti need 15 kaardistada just eelkõige tööriista loomise eesmärgil. Tulemustele toetudes saab kinnitada, et akadeemilisest ja

teoreetilisest vaatepunktist olid kõik kaardistatud tunnused informatiivsed ja võimaldasid anda statistiliselt hea esmase ülevaate haridusalgatuste maastikul toimuvast, pakkudes ühtlasi hädavajalikku informatsiooni haridusalgatuse koondava tööriista loomiseks.

Kuigi eelnevalt toodud kategoriseerimine on haridusalgatuste uurimiseks igati eesmärgipärane ja sobilik, jääb tööriista loomise seisukohalt sisu- ja vormipõhine jaotus liialt teoreetiliseks ja laiapiindseks – seega analüüsitakse tunnuste ja nende kasutamise otstarbekust siinkohal infosüsteemi kontekstis (joonis 12). Otsingupõhisusest lähtudes on primaarsed tunnused, mis on selgelt üksteisest haridusalgatuste toimimist kirjeldavate omaduste põhjal eristatavad. Nendeks võib pidada eelkõige kahte tunnust: teemavaldkond ja sihtrühm – liigitus, millise teemaga tegeletakse ning kellele tegevused on suunatud. See tähendab, et haridusasutusel oleks otsingu teostamiseks kolm võimalust: teha valik lähtuvalt erinevatest haridusalgatuste poolt kajastatud teemavaldkondadest, valida kuvamine sihtrühmapõhiselt ehk näiteks otsida kõiki põhikoolile suunitletud haridusalgatuse või kasutada otsinguparameetritena mõlemat tunnust, näiteks leida kõik I kooliastmele mõeldud kiusuennetusega tegelevad algatused.

Laiendatud otsingu puhul võiks võimaldada liigitamist sekundaarsete tunnuste kaudu, mis ei kirjelda haridusalgatuse olemust, vaid nende selgelt eristatavaid vormilisi ja sisulisi detaile. Näiteks maksumuse, koostöö kestuse ja teaduspõhisuse tunnuste alusel, mida on võimalik lihtsasti kategoriseerida. Kokkuvõttes on siin kirjeldatud 5 primaarse ja sekundaarse tunnuse eesmärk kitsendada 28 haridusalgatust nende kõige selgemini eristatavate praktilist väljundit omavate tunnuste alusel, jättes tulemusena sõelale vaid otsinguga valitud kriteeriumitele vastavad algatused.

Ülejäänud tööriista loomiseks kaardistatud tunnused on olulised haridusalgatuse iseloomustava informatsiooni andmiseks ja algatuste omavaheliseks võrdlemiseks, seeläbi õppeasutuste otsuseid toetades. Nende hulka kuuluvad haridusalgatuste taustandmed ehk nimi, koordineerija, asutamisaasta, meiliaadress ja koduleht, lisaks vormilistest tunnustest tegevuspiirkond ning sisulistest eesmärk, tegevused ja liitumistingimused. Tegevuspiirkond paigutub sellesse kategooriasse uurimistöö fookuse tõttu kaardistada võimalikult ulatuslikult tegutsevad haridusalgatused. Kuivõrd vaid üks valimi moodustanud haridusalgatustest tegutseb kahes Eesti maakonnas, mitte terve riigi ulatuses, siis ei ole antud tunnus hetkel primaarne. Valimi laiendamisel ehk mitmesuguste regionaalsete haridusalgatuse tööriista kaasamisega, muutuks tunnus primaarseks ning oleks selgesti eristatav liigendatult näiteks linnade ja maakondade ning üleriigiliste algatuste kaupa.

Otsingupõhise infosüsteemi loomiseks relevantssed tunnused	
Primaarsed otsinguparameetrid	Teemavaldkond Sihtrühm
Sekundaarsed otsinguparameetrid	Maksumus Teaduspõhisus Koostöö kestus
Informatiivssed tunnused	Nimi Koordineeriv organisatsioon Asutamisaasta Meiliaadress Koduleht Tegevuspiirkond Eesmärk Liitumistingimused

Joonis 12. Otsingupõhise infosüsteemi loomiseks relevantssed tunnused.

Kuivõrd kommunikatsiooni tunnuse kaardistamise üheks peamiseks eesmärgiks oli valimi määratlemine võimaldamaks välistada üksnes internetipõhised algatused ning teisalt luua üldine ülevaade algatuste suhtlemisloogikast, oli uurimuses kasutatud küsimustik tunnuse sügavamaks kaardistamiseks liialt pealiskaudne. Seetõttu ei laekunud ka paljudelt valimi esindajatelt piisavalt sisulisi vastuseid ning tekkis küll statistiline ülevaade, kuid mitte mõistmine erinevate algatuste kommunikatsiooni sisust ja olemusest, mida saab käsitleda ka eraldi ulatusliku uurimisteenamana. Sellest tulenevalt ei oma kommunikatsioon kui tunnus antud kontekstis õppeasutuste vaatest väärtuslikku informatsiooni ega ole mõistlik tööriista integreerida.

4.4. Uurimistöö rakenduslikkus, piirangud ja edasiarendused

Töö peamiseks väärtuseks saab pidada esimese sammu tegemist Eestis tegutsevate haridusalgatuste süsteemsel uurimisel, selleks esmase süsteemse lähenemise loomist ning senisest terviklikuma informatsiooni koondamist. Uurimuse rakenduslikkus seisneb eelkõige sisendi andmisel haridusalgatusi koondava praktilise tööriista loomiseks, mis õppeasutusi koostöövõimaluste leidmisel ja valimisel toetada saaks. Lisaks on kaardistuse tulemusena välja toodud esmased statistilised andmed, mis pakuvad head võimalust edasisteks

teoreetilisteks ja praktilisteks uurimusteks. Paralleelselt loodi ülevaade ka valdkondadest, mida valimi moodustanud haridusalgatused oma tegevustes toetavad, mille põhjal on võimalik tuletada valdkondlikke puudujääke.

Magistritöö piirangutena saab välja tuua valimi moodustamise ning andmete kogumise ja analüüsimisega seonduvad puudused. Esiteks esineb võimalus, et kuigi valimi moodustamiseks kasutatud veebiotsingut teostati korduvalt ja mitmete märksõnadega, ei ole ammendavat kindlust, et kõik haridusalgatused vastavate otsingute tulemusena leida õnnestus. Teiseks on andmekogumismeetodi üheks puudujäägiks kvalitatiivsete avatud küsimuste võimalik valesti tõlgendamine ning ühtlasi vastuste pealiskaudsus, mida maandati algatuste ametlikelt veebilehekülgedelt saadava teabe kontrollimisega.

Lisaks saab mõnetise kriitikana välja tuua selle, et enne haridusalgatuste kaardistamist neid koondava praktilise tööriista loomiseks, ei uuritud õppeasutustelt kui algatuste peamiselt sihtrühmalt, mida peetakse nende seisukohalt koostöö valimisel oluliseks. Selle tõttu puudus asutuste poolne sisend algatuste uurimiseks komplekteeritud tunnuste valimisel. Töö eesmärgist ning mahulisest piirangust tulenevalt ei oleks olnud otstarbekas läbi viia lisaks haridusalgatustele ka mahukat uuringut õppeasutuste juhtide ja/või õpetajate sellekohaste arvamuste ja eelistuste väljaselgitamiseks – väikese sihtrühma arvamused oleksid küll andnud mingisuguse pildi, kuid mitte piisava, et teha laiapõhjalisemaid üldistusi. Sellest tulenevalt sai tunnuste komplekteerimiseks valitud teooriapõhine lähenemine.

Kuigi võimalikke edasisi uurimissuundi on ääretult erinevaid, saab eelkõige praktilise tööriista kontekstis uurida veel näiteks haridusalgatuste definitsiooni ja olemust ehk potentsiaalselt seeläbi töös käsitletud valimit laiendada ning kaardistada veelgi rohkem algatusi, näiteks integreerida lokaalsed algatused. Samuti on võimalik uurida eraldi näiteks tegevusi ehk milliste meetoditega ning kuidas täpselt haridusalgatused sisuliselt oma tööd teevad, näiteks juhtumianalüüside läbi, mis oleks juba kogutud informatsioonile kasulik täiendus. Lisaks kirjeldati eelpool infosüsteemi kõrval ka kompassi mudelit. Seega on võimalik luua mastaapsem teooria, uurida parallelselt õppeasutuste vaateid ja ootuseid haridusalgatustele ning seeläbi luua asjakohane sisend kompassi loomiseks.

Tänu sõnad

Täna siiralt kõiki uuringus osalenud haridusalgatusi nende panuse eest. Samuti juhendajat, kes sellel pikal kuid põneval teekonnal kaasa mõtles, kannatlikuks jäi ning toetas, motiveeris ja julgustas. Suurimad tänud ka kõikidele õppejõududele ja kursusekaaslastele ning elukaaslastele, perekonnale ja sõpradele.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Monika Ristmäe

/allkirjastatud digitaalselt/

21.05.2020

Kasutatud kirjandus

Anderson, S. E. (2010). Moving change: Evolutionary perspectives on educational change. In A. Hargreaves, A. Lieberman, M. Fullan, & D. W. Hopkins (Eds.), *Second International Handbook of Educational Change* (pp. 65–84). Dordrecht: Springer.

Andmekaitse Ispeksioon (2013). *Andmekogude juhend*. Külastatud aadressil https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/andmekogude_juhend.pdf

Battelle for Kids. (2019). *Framework for 21st Century Learning*. Külastatud aadressil http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_Brief.pdf

De Lima, J. A. (2010). Thinking more deeply about networks in education. *Journal of Educational Change*, 11, 1–21.

Edwards-Schachter, M., Wallace, M. L. (2017). „Shaken, but not stirred“: Sixty years of defining social innovation. *Technological Forecasting & Social Change*, 199, 64–79.

Eesti Erametsaliit & Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit (2019). Valimiskompass. Külastatud aadressil <https://www.erametsaliit.ee/valimiskompass/>

Eesti Rahvusringhääling & Tartu Ülikool. (2016). Valijakompass. Külastatud aadressil <https://valijakompass.err.ee/default/default/et>

Eisenschmidt, E., & Niglas, K. (2014). Implementing a design research approach and facilitating networking in the process of educational change. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 8(2), 221–232.

Ertel, S. (2018). *Vaikuseminutite harjutuste tajutud mõju 6–7-aastaste laste heaolule laste endi ja õpetajate hinnangute põhjal*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Euroopa Ülikooli Instituut & Luzerni Ülikool. (2019). Külastatud aadressil <https://euandi2019.eu/survey/default/EN>

Haridus- ja Teadusministeerium. (2014). *Eesti elukestva õppe strateegia 2020*. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>

Heidmets, M. & Slabina, P. (2017). Õpikäsitus kooliuuenduse kontekstis. Heidmets, M. (Toim), *Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmine. Analüütiline ülevaade*. Tallinna Ülikool.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: kirjastus Medicina.

HTM, TLÜ, & TÜ. (2017a). *Õpikäsitusest ja selle muutumisest*. Lühikokkuvõte Elukestva õppe strateegia 2020 1. eesmärgi selgituseks. Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/opikasisitus_koond.pdf

HTM, TLÜ, & TÜ. (2017b). *Õpikäsitusest ja selle muutumisest*. Elukestva õppe strateegia 2020 1. eesmärgi selgituseks. Paide, Tallinn, Tartu. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/et/opikasisitus>

Huvitav Kool. (2016). *Haridusalgatuste suur ühine eesmärk on luua teekaart-kompass*. Külastatud aadressil <https://www.huvitavkool.ee/2016/11/haridusalgatuste-suur-uhine-eesmark-on.html>

Kaasik, K. (2018). *Eesti ettevõtjad asutasid 1 miljoni euro suuruse Haridusfondi*. Külastatud aadressil <https://heategu.ee/uudised/eesti-ettevotjad-asutasid-1-miljoni-euro-suuruse-haridusfondi>

Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A., & Vihalemm, T. (Toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Loogma, K. (2012). Kas iseseisvusaja haridusmuutused on kujunenud sotsiaalseks innovatsiooniks? *Riigikogu Toimetised*, 26, 127–136. Külastatud aadressil <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-26/kas-iseseisvusaja-haridusmuutused-on-kujunenud-sotsiaalseks-innovatsiooniks/>

Loogma, K., Tafel-Viia, K., & Ümarik, M. (2013). Conceptualising educational changes: A social innovation approach. *Journal of Educational Change*, 14(3), 283–301.

McCormick, R., Fox, A., Carmichael, P., & Procter, R. (2011). *Researching and Understanding Educational Networks*. New York: Routledge.

McLaughlin, M. (2008). Beyond ‘misery research’—new opportunities for implementation research policy and practice. In C. Sugrue (Ed.), *The future of educational change. International perspectives* (pp. 175–190). London, NY: Routledge.

OECD. (2003). *Schooling for Tomorrow Networks of Innovation Towards New Models for Managing Schools and Systems: Towards New Models for Managing Schools and Systems*. Paris: OECD Publishing.

Pedaste, M., Pedaste, K., Lukk, K., VILLEMS, P., & Allas, R. (2014). A model of Innovation Schools: Estonian case-study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 112, 418-427.

Pedaste, M., Pedaste, K., Murakas, R., & Lukk, K. (2015). Schools’ Opinions About Implementing The Model Of Innovation Schools. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 2049-2054.

Rootalu, K. (2014). Kirjeldav statistika. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A., & Vihalemm, T. (Toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kirjeldav-statistika>

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A., & Vihalemm, T. (Toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/valimid>

Rüütel, L. (2019). *Õpilaste ja õpetajate hinnangud liikumispause mõjule ühe Tartumaa põhikooli näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

Sellenberg, U. (2017). *Koostöövõrgustike arendamine avalikus sektoris SA Innove Põhja-Eesti Rajaleidja keskuse näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.

Tafel-Viia, K., Loogma, K., Lassur, S., & Roosipõld, A. (2012). Networks as Agents of Innovation: Teacher Networking in the Context of Vocational and Professional Higher Education Reforms. *Vocations and Learning*, 5(2), 175–193.

Teder, R. & Orunuk, K. (2015). Tõenduspõhiste ennetustegevuste näited Eestis. *Sotsiaaltöö*, 18(4), 71–73.

Torm, T. & Eisenschmidt, E. (2016). *Teibi Torm ja Eve Eisenschmidt: mida on viimased kümme aastat hariduses muutnud?* Külastatud aadressil <https://arvamus.postimees.ee/3861443/teibi-torm-ja-eve-eisenschmidt-mida-on-viimased-kumme-aastat-hariduses-muutnud>

Tärk, S. (2015). *Kiusamise ennetamise ja sotsiaalse pädevuse arendamine I kooliastmes õpetajate hinnangul pilootprojekti „Kiusamisest vabaks!“ näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tallinna Ülikool.

Veugelers, W., & O'Hair, M. J. (2005). *Network learning for educational change*. Berkshire: McGraw-Hill Education.

Vinter, K. (2017). Traditsiooniline vs konstruktivistlik õpikäsitus. Heidmets, M. (Toim), *Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmine. Analüütiline ülevaade*. Tallinna Ülikool.

Virkus, S. (2010). Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid. Külastatud aadressil <https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Infokaitumise,%20info%20hankimise%20ja%20otsingu%20ning%20infopadevuse%20uurimise%20meetodid/index.html>

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses. Külastatud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Küsimustiku kaaskiri

Hea haridusalgatuse esindaja!

Olen Tartu Ülikooli Haridusteaduste Instituudi Haridusinnovatsiooni õppekava üliõpilane Monika Ristmäe. Koostan magistritööd eesmärgiga kaardistada Eestis tegutsevad haridusalgatused ja koguda andmeid neid koondava praktilise tööriista (näiteks andmebaas või kompass) loomiseks. Kuna tööriist on mõeldud kasutamiseks eelkõige haridusasutustele, aga ka teistele huvilistele, siis aitab uuringus osalemine haridusalgatustel end nähtavaks teha ja paremini oma sihtrühmani jõuda. Ettevõtmine on algatatud Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt ning selle kohta saab täpsemalt lugeda Huvitava Kooli artiklist SIIN (link aadressile <https://www.huvitavkool.ee/2016/11/haridusalgatuste-suur-uhine-eesmark-on.html>).

Edastatav ankeet sisaldab küsimusi haridusalgatuse tausta, eesmärkide, sihtrühma, tegevuste ja koostöötingimuste kohta. Isikuandmeid puudutavaid küsimusi ankeedis ei ole.

Küsimustikus on kokku 20 küsimust (nii valikvastustega kui ka avatud küsimused) ning nendele vastamine võtab aega umbes 10 minutit. Põhjusel, et ankeetidega kogutakse andmeid praktilise tööriista loomiseks, ei ole antud küsimustik vastajatele anonüümne. Sellest tulenevalt annate ankeedile vastamisega nõusoleku andmete avalikustamiseks.

Uuringus osalemiseks palun Teil täita järgneval lingil asuv küsimustik: link ankeetküsimustikule (nüüdseks mitteaktiivne).

Palun täitke küsimustik esimesel võimalusel, kuid hiljemalt 31.03.2020.

Küsimuste või täiendavate selgituste korral kirjutage aadressil monikaristmae@gmail.com.

Täna Teid koostöö eest!

Lugupidamisega

Monika Ristmäe

Lisa 2. Ankeetküsimustik

1. Haridusalgatuse nimi:

2. Haridusalgatust koordineeriv organisatsioon (katusorganisatsioon):

3. Haridusalgatuse juriidiline vorm:

a) MTÜ

b) SA

c) Muu (palun täpsustage)

4. Haridusalgatuse tegevuspiirkond:

a) kogu Eesti

b) muu (palun täpsustage)

5. Praeguseks hetkeks algatusega liitunud haridusasutuste arv:

6. Meiliaadress:

7. Koduleht:

8. Haridusalgatus on:

a) tekkinud kodanikualgatuse või vabatahtliku tegevuse raames

b) loodud riigi, kohaliku omavalitsuse, ülikooli (või muu sarnase organisatsiooni) algatusel

c) muu (palun täpsustage)

9. Millistest allikatest rahastatakse haridusalgatuse tegevusi?

a) riiklik ja/või KOV toetus

b) muu projektitoetus

c) erasektori rahastus

d) liikmemaks

d) vabatahtlik töö

e) muu (palun täpsustage)

10. Kas haridusalgatuse kontseptsioon on teaduspõhine ja/või on selle mõju uuringutega tõendust leidnud?

- a) Jah
- b) Ei
- c) Muu (palun täpsustage)

11. Mis on haridusalgatuse teemavaldkond (näiteks: terviseedendus, koolikiusamine, ettevõtlus ja ettevõtlikkus, digipädevused jne)?

12. Mis on haridusalgatuse eesmärk/eesmärgid?

13. Haridusalgatuse sihtrühma(de)ks on:

- a) õppija
- b) õpetaja/õppejõud
- c) haridusasutuse juht
- d) muu haridusasutuse personal (näiteks: sotsiaalpedagoog, haridustehnoloog, logopeed jne)
- e) lapsevanem(ad)
- f) haridusasutus tervikuna
- g) muu (palun täpsustage)

14. Palun täpsustage sihtrühma(de) tüüpi:

- a) koolieelne lasteasutus
- b) I kooliaste (1.–3. klass)
- c) II kooliaste (4.–6. klass)
- d) III kooliaste (7.–9. klass)
- e) gümnaasium (10.–12. klass)
- f) kutsekool
- g) kõrgkool
- h) muu (palun täpsustage)

15. Kui pikk on koostöö kestus sihtrühmaga (programmi, koolitus(t)e jm läbiviidavate tegevuste ajaline pikkus)?

16. Mis on peamised tegevused, mis kirjeldavad haridusalgatuse töö sisu?

17. Millised on haridusalgatusega liitumise ja/või selle tegevuses osalemise tingimused?

18. Kas haridusalgatusega liitumine ja/või selle tegevuses osalemine on sihtrühmale tasuta?

a) Jah

b) Ei

c) Muu (palun täpsustage)

19. Millis(t)es vormi(de)s toimub koostöö ja suhtlus haridusalgatuse ja sihtrühma vahel?

a) Internetipõhine suhtlus

b) Silmast-silma kohtumised

20. Kui tihti suhtlus nimetatud vormis toimub?

a) internetipõhine:

b) silmast-silma:

Lisa 3. Küsimuste seos teoriaga

Tabel 4. Küsimuste seos haridusalgatuste tunnuste ning võrgustiku ja sotsiaalse innovatsiooni teoriaga; samuti valimi piiritlemise ja tööriista loomise vajalikkusega

Küsimus	Tunnus	Põhjendus
Mis on haridusalgatuse nimi?	Nimi	Vajalik tööriista loomiseks.
Mis on haridusalgatuse koordineeriv organisatsioon?	Koordineeriv organisatsioon	Vajalik tööriista loomiseks.
Mis on haridusalgatuse juriidiline vorm?	Juriidiline vorm	Vajalik teoreetilise ülevaate andmiseks ja valimi piiritlemiseks.
Mis on haridusalgatuse tegevuspiirkond?	Tegevuspiirkond	Vajalik tööriista loomiseks ja valimi piiritlemiseks.
Mitu õppeasutust on algatusega liitunud?	Võrgustiku suurus	Vajalik teoreetilise ülevaate andmiseks.
Mis on haridusalgatuse meiliaadress?	Meiliaadress	Vajalik tööriista loomiseks.
Mis on haridusalgatuse koduleht?	Koduleht	Vajalik tööriista loomiseks.
Millisel viisil on haridusalgatus tekkinud?	Kujunemine	Põhineb de Lima (2010) võrgustike tunnusel “kujunemine” ning Loogma jt (2012) sotsiaalse innovatsiooni „muutusprotsessi olemusel“ ja tunnusel “tekkepõhjused”. Vajalik teoreetilise ülevaate andmiseks.
Millistest allikatest rahastatakse haridusalgatuse tegevusi?	Rahastus	Vajalik teoreetilise ülevaate andmiseks.
Kas haridusalgatuse konseptsioon on teaduspõhine ja/või on selle mõju uuringutega tõendust leidnud?	Teaduspõhisus	Põhineb de Lima (2010) võrgustike tunnusel “efektiivsus” ning Loogma jt (2012) sotsiaalse innovatsiooni tunnusel “sotsiaalne väärtus”. Vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Mis on haridusalgatuse teemavaldkond?	Teemavaldkond	Põhineb de Lima (2010) võrgustike tunnusel “eesmärgid”. Samuti on vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Mis on haridusalgatuse eesmärk/eesmärgid?	Eesmärk	Põhineb de Lima (2010) võrgustike tunnusel ja Loogma jt (2012) sotsiaalse innovatsiooni tunnusel “eesmärgid”. Samuti on vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Milline on haridusalgatuse sihtrühm?	Sihtrühm	Vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.

Kui pikk on haridusalgatuse koostöö kestus sihtrühmaga?	Koostöö kestus	Vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Mis on peamised tegevused, mis kirjeldavad haridusalgatuse töö sisu?	Tegevused	Tuleneb Loogma jt (2012) sotsiaalse innovatsiooni tunnusest “muutuste mehhanismid”. Lisaks vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Millised on haridusalgatusega liitumise ja/või selle tegevuses osalemise tingimused?	Liitumistingimused	Vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Kas haridusalgatusega liitumine ja/või selle tegevuses osalemine on sihtrühmale tasuta?	Maksumus	Vajalik tööriista loomiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.
Millis(t)es vormi(de)s ja kui tihti toimub koostöö ja suhtlus haridusalgatuse ja sihtrühma vahel?	Kommunikatsioon	Põhineb de Lima (2010) võrgustike tunnustel “tihedus” ja “seotus” ning Loogma jt (2012) sotsiaalse innovatsiooni tunnusel “muutuste mehhanismid”. Lisaks vajalik valimi piiritlemiseks ja teoreetilise ülevaate andmiseks.

Lisa 4. Haridusalgatuste kodulehed ja meiliaadressid

Tabel 5. Haridusalgatuste kodulehed ja meiliaadressid

Haridusalgatuse nimi	Koduleht ja meiliaadress
Alustavat õpetajat toetav kool	www.alustavatopetajattoetavkool.ee
	kontakt@alustavatopetajattoetavkool.ee
Asendusõpetajate programm	www.asendusopetaja.ee
	info@asendusopetaja.ee
Edumus	www.edumus.org
	maria@edumus.org
Eesti UNESCO ühendkoolide võrgustik	www.maailmakool.ee/eesti-unesco-uhendkoolide-vorgustik
	unescoschools@mondo.org.ee
Ettevõtlik Kool haridusprogramm	www.evkkool.ee
	ettevotlikkool@gmail.com
Ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu	www.ettevotlusope.ee
	info@ettevotlusope.ee
eTwinning	www.hitsa.ee/etwinning
	laura.vetik@hitsa.ee
GLOBE Eesti	www.globe.ee
	laura.altin@gmail.com
Huvitav Kool	www.huvitavkool.ee
	huvitavkool@hm.ee
Keelekümblusprogramm	www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/keelekumblus
	urve.rannaaare@innove.ee
Kiusamisest vabaks!	www.kiusamisestvabaks.ee
	kiusamisestvabaks@lastekaitseliit.ee
KiVa programm	www.kiusamisvaba.ee
	info@kiusamisvaba.ee
Koolirobootika	www.robootika.ee
	heilo@robootika.ee
Koostöövõrgustik Ettevõtlikkuse edendamiseks	www.ettevotlikkus.ee
	liisi.hansen@koda.ee

Noored Kooli programm	www.nooredkooli.ee
	info@nooredkooli.ee
Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis	www.tore.ee
	karmen@tore.ee
ProgeTiigri programm	www.hitsa.ee/ikt-haridus/progetiiger
	kristi.salum@hitsa.ee
Programm "Hooliv klass"	www.noored.ee/programmid/hooliv-klass
	noored@noored.ee
Programm "Liikuma Kutsuv Kool"	www.liikumakutsuvkool.ee
	liikumislabor@ut.ee
Rohelise kooli programm	www.tartuloodusmaja.ee/roheline-kool
	eeva.vadi@gmail.com
Salliv Kool	www.sallivkool.ee
	sallivkool@opilasliit.ee
Tagasi Kooli	www.tagasikooli.ee
	info@tagasikooli.ee
Tervist Edendavate Koolide võrgustik ja Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustik	koolid: www.terviseinfo.ee/et/tervise- edendamine/koolis/tervist-edendavate-koolide- vorgustik
	lasteaiad: www.terviseinfo.ee/et/tervise- edendamine/lasteaias/tervist-edendavate- lasteaedade-tel-vorgustik
	koolid: alice.haav@tai.ee lasteaiad: liana.varava@tai.ee
Tulevikuhariduse PIRN	www.tulevikuharidus.ee
	margus.saks@tulevikuharidus.ee
Tulevikukooli programm	https://www.tlu.ee/hti/tulevikukool
	hik@hik.ee
Tunnustusprogrammid "Hea kool kui väärtuspõhine kool" ja "Hea lasteaed kui väärtuspõhine lasteaed"	www.eetika.ee/et/hea-kool-lasteaed
	eetika@eetika.ee
Vaikuseminutid	www.vaikuseminutid.ee
	info@vaikuseminutid.ee
VEPA Käitumisoskuste Mäng	www.vepa.ee
	vepa@tai.ee

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Monika Ristmäe,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eestis tegutsevate hardusalgatuste kaardistus otsingupõhise infosüsteemi loomiseks, mille juhendaja on Silver Sillak, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Monika Ristmäe

21.05.2020